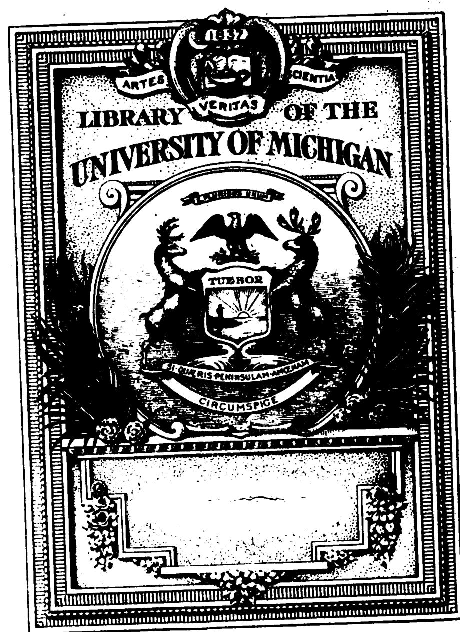
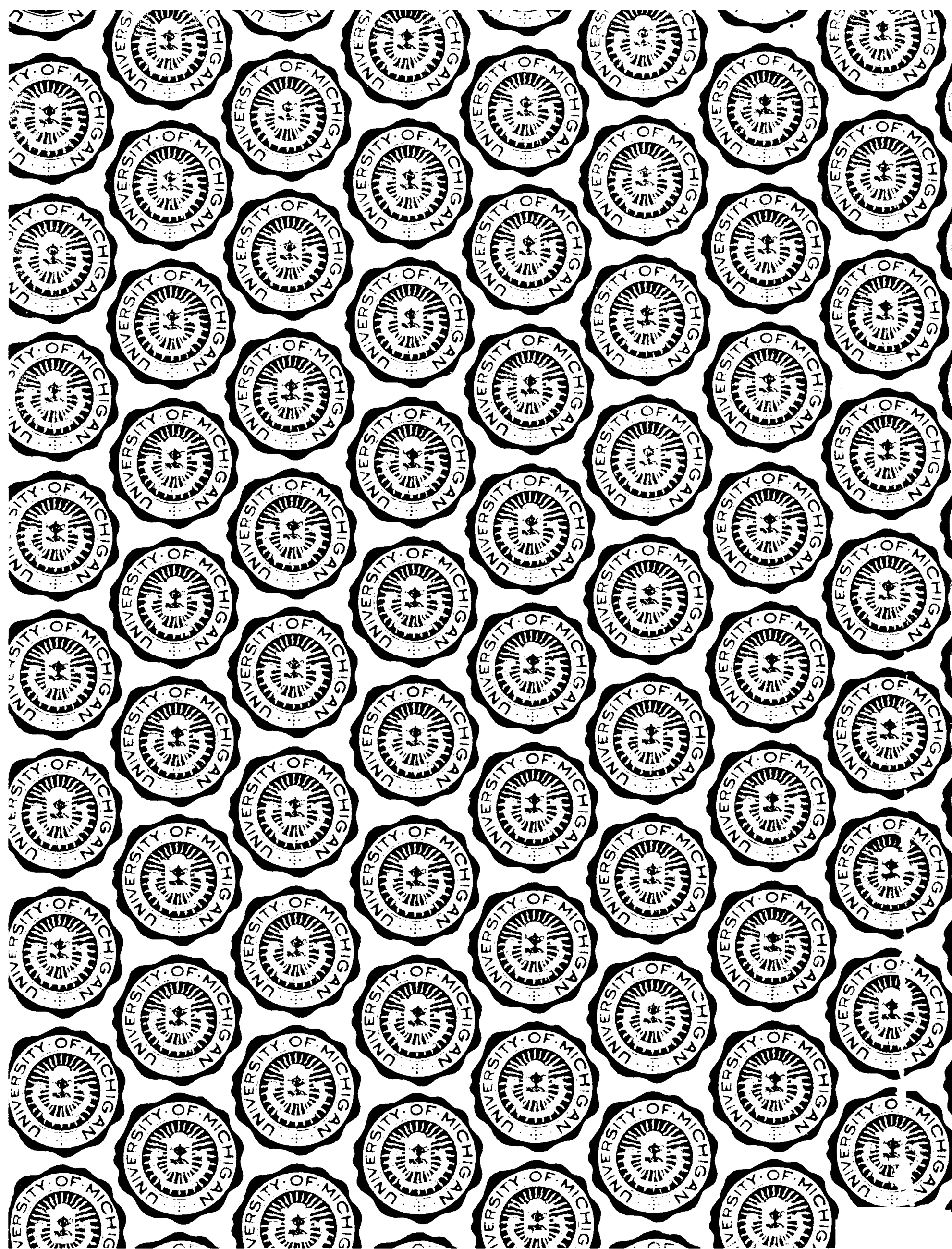

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

UNIVERSITY OF MICHIGAN

VAN DE OVDHEYDT DER BATAVISCHE, NV HOLLANDSCHE Republique.

Beschreven door HVGO DE GROOT.

Ghedruckt te HAERLEM,

By Adriaen Roman, Boeck-drucker woonende inde Groote Hout-straet inde vergulde Parsze. 1641.

1641 – 1643.

Aende seer Doorluchtighe Heeren, mijn Heeren de Staten van Hollandt ende VVest-Vrieslant.

Ck presenteer uwe Ed. een kleyn Boeck Edele Moghende Heeren: ofte veel eer het presenteert hem selve, kleyn sijnde uyterlijck, maer groot van inhoudt, ende in 't gheheel eyghen aen uwe Ed. Moghentheden. Want het u Gebiet, u Recht ende Souverainiteyt beschermt. De meeninghe daer van is, om door een kort overloopen van die tijden die van het beginsel af, van dese wijt vermaerde Natie tot den huydigen dach zijn geweest, te bethoonen, dat by de voornaemsten van de twee Staten altijdt gheweest is het opsicht vande gemeene Batavische nu Hollandsche ende West-Vriesche saecke, welcke sorge door een geduerig vervolch eyntelijck tot uwe Ed. Mog. is ghekomen. Dese macht der Staten is gheweest het fundament vande Republique, de toevlucht van ghelijckmatige Gherechticheyt, den toom van de Vorstelijcke hoocheyt. Dese macht hebben eertijts ontsien, ende voor dese hebben hare grootheydt onderworpen met gevougsaemheydt de opperste Bevelhebbers ende Voochden van den staet van 't landt, 't sy de selve Coninghen, of Velt heeren, of oock ten laetste Graven wierden ghenoemt. De Wetten selve, de Privilegien die heylich ende onverbreeckelijck sijn, hebben ghelijckerwijs in de schoot vande Staten met verseeckerheydt gherust. Door de besluytinge van hare Ed. Mog. is de Hollandsche Vrijheydt, die eertijts gheweest, ende nu

 wederomme

wederomme is soo wijdt beroemt, door seer swaere tempeesten tot dese gheluckige tijden door geseyldt. Want wat grooter perijckel konde komen voor de Vrijheydt, als het gunt haer is overghekomen, eerst van de Roomsche macht, ende daer nae van de Spaensche, die de naeste is aen de Roomsche, ofte nae haer eyghen meyninge grooter als de Roomsche selve? Nochtans is de Vrijheydt door beyde dese gevaerlijckheden doorgheworstelt, ende als sy tot de wapenen wiert ghedronghen, heeft sy teghens het ghewelt van hare verdruckers ghestelt de billickheyt van hare saecke, een goede ordre van politie, ende een onverwinnelijck ghemoet. De ghelucкighe uytkomste is tot tweemael toe daer op gevolcht met verwonderinghe van alle het menschelijcke gheslacht, ende met het oorlogh is de fame ende de macht ghewassen, ghelijck Godt almachtich ghemeenlijck den gheenen die hy tot groote eere schickt te vooren beproeft door arbeyt ende perijckelen. Onder het beleydt van de selve Heeren ende Regierders is altijdt ghebleecken de groote getrouwicheydt der Batavieren die niet minder en is gheweest als de vromicheydt van hare Wapenen. Welcke ghetrouwicheydt in uwer Ed. Voor-ouderen de Romeynen eertijts hebben bevonden, ende nu in uwe Ed. erkennen de naest gelegen Coningen: ende niet dese alleen, maer oock de ghenen die hare voeten stellen teghens de onsen, andere Sterren ende een andere Hemel aenschouwen. Alle welcke dingen, nae hare weerdicheyt te verhalen, 'twerck soude sijn van eene groote Historie. 'Tis ons teghenwoordich ghenoech gheweest kortelijck ende sommierlijck aen te wijsen de oudtheydt van dese regieringe die by de treffelijcxten bestaet. Welcken arbeyd wy verhoopen voor de ingesetenen van dese Landen niet ondienstich ende den Vreemdelinghen niet onaenghenaem te sullen sijn. Want hoewel het t'eenemael waerachtich is 'tgunt eertijts by Alcibiadem ende oock by Augustum bevonden werdt geseydt te sijn, als dat een goet Burger toestaet den tegenwoordigen standt vande ghemeene saecke voor te staen ende geen veranderinge te soecken, nochtans soo dragen wy meerder sucht ende affectie tot sulck eene regieringhe, die wy selve hebben ende die wy daer benevens bemercken onse Voorouderen behaecht te hebben, 'tsij als de beste, 'tsij als hen luyden best passende: ende de welcke onse Vaders met haer sweet ende bloet beschermt, ende sulckx als haer eygen goedt aen hare Naesaten hebben achtergelaten. Hier by gevoecht

voecht, dat in alle saken de outheyt heeft een groote aensienlijckheydt, ende waerdicheydt: soo seer dat die van Marseille welcker Republique ghesеydt werdt voortijdts heel uytnemende geweest te sijn, daer over gepresen werden dat sy van het stichten af van hare stad 'tselve swaert altijt ghebruyckt hebben om daer mede justitie te doen over de misdadighen, betoonende daer mede dat oock in de geringste saecken alle de poincten van de oude ghewoonte behooren onderhouden te werden. Want de oudheydt komt eenichsins naest Godt door seeckere gelijckenisse die sy heeft met de eeuwicheydt: Waer uyt oock komt dat in onse herten is ingeboren een eerbiedinghe tot de ouderdom: Welcke ouderdom in een Republique des te meer als in de menschen behoort gheeert te werden overmidts in de menschen, die sterffelijck sijn, de ouderdom een teycken is van den aenstaende uytganck, maer een Republique, als ingestelt sijnde op hoope van niet te sterven, krijcht haer kracht van den tijdt, ende werdt hoe ouder hoe kloecker, Want de gheduyricheydt is een seeckere bewijs reden van een wel gheformeerde politie: hier uyt komt een vertrouwen ende liefde tot de regieringe in de herten van de Ingesetenen: ende also is dit de meeste oorsaeck waerom een Republique voort aen duyrt om dat sy te vooren gheduyrt heeft. 'Twas oock redelijck datmen voor de Vytheemsche sorghe droegh, op dat de ghenen van hen luyden die door de grootheyt vande geschiedenissen van dese Landen begerich sijn gheworden om kennisse te hebden van dese Republique, niet alleen en mogen weten hoedanich de selve nu is, maer oock hoedanich de selve is gheweest: met wechneminge van een misverstand, 't welck dickmael spruyt uyt de ghelijckheyt van namen in onghelijcke saecken. Want over al en zijn de Princen niet het selve; nochte oock de Staten: maer op d'eene plaets is de opperste macht ende Souverainiteyt by een, den raedt ende advijs by veelen, op andere plaetsen is by veelen de Souverainiteyt, ende de bedieninghe by eene: daer sijn de wetten onder den Prince: hier den Prince onder de wetten. 'T welck soo yemant rijpelijck sal willen overweghen, hy sal lichtelijck bevinden, dat de Republique die nu is niet van nieus en heeft begonnen: maer dat de selve die te vooren was nu klaerder schijnt. Want gelijck een Huys kan blijven staen al ist dat eenige gedeelten verandert werden: maer soomen de fundamenten om werpt, niet en kan blyven staen: alsoo door de veranderinghe

van de

vande namen ende ampten van eenighe Bevelhebbers en werdt niet terstont ghemaeckt een andere Republique, mits dat het opperste gesach ende de eersten macht, ende om soo te seggen de ziele die 't gheheele lichaem vanden staet roert ende t' samenhout, een ende de selve blijven. Voorts soo staet Godt te bidden, Edele hoochwaerdighe Heeren, die een vestigher ende voorstander is van dese Staet, dat het hem gelieve de vrijheyt die niet soo seer door uwe sonderlinghe voorsienicheyt, ende treffelijcke vromicheyt der Burgeren ende Krijchsluyden, als door sijn Hemelsche hulp tot noch toe is beschermt, tot veele langhe jaren voorts uyt te strecken, ende geven dat ons langh mach by blijven ende ons eygen werden, alle den seghen die wy met onse oogen aenschouwen: maer voor al dese seeckere pandt teyckenen van de ghemeene gherustheydt. Den GODS-DIENST, de GHERECHTICHEYDT, ende de EENDRACHT.

VANDE
Oudheyt vande Batavische nu Hollandsche Republique.

Eerste Hooft-stuck.

Wat dat sy een Vorstendom in een regieringe van de Treffelicksten, ende wat dat sijn de Staten.

Alle Volckeren werden by de ghemeente / of by de treffelicxten / of by een alleen gheregiert. De regieringhe van de treffelicxten is / of met een Vorstendom / ofte sonder Vorstendom. Vorstendom noeme ick een uytnemende Authoriteyt van een persoon alleen / de welcke met de macht van anderen / ende met wetten is ghelimiteerdt: Met welcke teyckenen dat werdt onderschepden van't gunt eyghentlijck ghesprooken een Coninckschap werdt ghenoemdt. Hierom ist dat Tacitus verhaeldt dat Piso van Germanicus hadde gheseydt / dat hy een Soon was van een Vorst van Roomen / ende niet van een Coninck der Parthen / ende Suetonius van Caligula / dat het weynich verscheelde of hy hadde de ghedaente van het Vorstendom in een Coninckschap verandert: ghelijck oock Cesar seydt / vande Vader van Vercinghetorix / dat hy een Vorst zijnde van de Walen / om der oorsaecke wille dat hy stondt nae het Coninckschap / van de burgherye was om den hals ghebracht. Ende Plinius spreeckende van Trajanus seydt / dat by hem de stoel van een Vorst wierdt beseten / op datter gheen plaets en soude wesen voor een Heere. Nochtans oneyghentlick ghesprooken / soo werdt oock het Vorstendom selver een Coninckschap ghenoemt: ende in dier voghen seydt Aristoteles / dat in de Heroische tijden de Koninckschappen haer oorspronck hebben ghehadt / als de Volckeren den gheenen van wiens ouders sy eenighe weldaden hadden ontfanghen / als by exempel / daer sy goede wetten door hadden ghekreghen / ofte door de welcke sy inde oorlogen waeren beschermt / gaben hem het gebiet van't oorlog met den macht van t' oordeelen. Welck Coninckschap hy seydt dat ghe-

weest

weest is over de ghewillighen / ende met ghelimiteerde rechte. Sulckx seyt oock Thucydides dat by de Griecken de gebieden der Coninghen de oudtsten zijn / de welcke vande Ouders by successie opte kinderen wierden overghedraghen / ende met seeckere eere waren omschreven. Waer uyt dan blijckt dat oock inde regieringhe vande treffelicxten / de Vorstendommen werden ghegeven nae de ordre van 't gheslacht : waer van wy hebben een vermaert exempel by die van Lacedemon. Voorts de Treffelicxten by de welcken de opperste macht bestaet / gheven haere stemme / of elckx by hem selven / gelijck by die van Venegien gheschiet / of van weghen eenighe ghemeenschappen : Welcke Ghemeenschappen zijn of van eenderhande ghedaente of van verscheyden : Van eenderhande ghedaente ghelijck by die van Achaja / welcke vergaderingh bestondt by de Ghedeputeerden vande Steden. De verscheyden ghedaenten vande burgheren ende vande ghemeenschappen uyt de burgheren bestaende / komen uyt de verscheydenheden der qualiteyten / nae de welcke sy luyden anders ende anders tot de regieringhe werden verordent. Ende hierom werden de selve qualiteyten / ende oock de ghemeenschappen selver by de Latijnen Ordines ghenoemt / de welcke men in ghemene spraeck Staten ghewoonlijck is te heeten. Alsulcke Staten maeckte Hippodamus drie / als de Constenaers / de Bouluyden / ende het Crijchsvolck : Plato de Toesienders / het Crijchsvolck / ende de Bouluyden: Die van Egypten / de Priesters / het Chrijchsvolck / ende de Ambachts luyden : De oude Walen / haere Druydes / de Ruyteren / ende t' Ghemeen volck. Soo dickwils van de treffelicxten / ten aensien van Staten onderscheyden zijnde / het opperste ghesach inde regieringhe hebben / dat noemen wy een regieringhe van Staten : ghelijck noch huyden in Duytslandt / alwaer het opperste ghebiedt bestaet ghesamentlijck by de Keur-Vorsten / Vorsten / ende Steden. Indien by dit ghebiedt vande treffelicxten / wesende t' samen gevoecht uyt de Staten / noch toekomt een wettelick Vorstendom / alsulcken regieringhe moet gheacht werden voor best uytvercoren / ende wel ghematicht. Want naedemael wy in alle saecken het middel prijsen / ende dat het middel ghenoemt werdt nu t' gunt van beyden de eynden afghescheyden is / nu t' gunt van beyden de eynden deelachtich is / soo blijckt dat dese regieringe in sulcker voughen tusschen het Coninckschap ende 'tgebiedt van 't ghemeene volck is ghestelt / datse het quaet van beyden van sich keert / ende alle t' gunt dat goet is naevolghende tot sich trecht. Want voor eerst naedemael sy niet alle dinghen toe en laet / noch een Mensch alleen / de welcke veel dwalinghen onderworpen is / nochte oock het ghemeene volck / het welcke onwetende is / soo ontgaet sy daer mede sonder twijffel seer groote periculen : Wederom naedemael het Coninckschap gepresen werdt ter oorsaecke vande hoochwaerdicheydt / ende het ghebiedt van 't volck ter oorsaecke van de eenparighe vrijheydt / soo vercrijcht sy de hoochwaerdicheyt voor het Vorstendom / ende gheeft soo veel eenparicheydt

als van

als van noode is / als sy een yegheliick van wat staet hy sy / door de vromigheydt de wegh baent tot de hooghste ampten / ende tot deelachtigheydt van 't opperste ghebiedt. Dit aldus in 't begintsel uytgeleydt zijnde/ten eynde hier mede het vervolgh / van 't gunt hier nae ghesevdt sal werden/ niet en werde ghebroocken / soo staet ons nu ernstelijck te ondersoecken / hoedanigh de Batavische regieringhe vanden aenbeginne af / tot dese tijden toe is gheweest. Maer dewijle wy 't selve doen / indien wy niet soo volkomen bewijs redenen voort en brengen / als of wy doende waren inde Grieke ofte Roomsche historie / soo en moet sich niemandt daer over verwonderen/ nademael ons de outste saecken vande Duytschen niet bekent en zijn / anders dan door de Romeynen / de welcke seecker weynigh achts hebben ghenomen om de uytheemsche saecken te beschrijven : dat oock nae den val van 't Roomsche Rijck de gheschiedenissen van ons volck / ghelijck van 't meestendeel van alle andere van dien tijden / met seer dichte duysternisse / veel oock met loutere fabulen zijn omwonden / ende dat daer nae niet dan gheheel laet by ons eenighe verstanden zijn opghestaen / de welcke ghepooght hebben de faem der selver saecken aen de naekomelinghen te verbreyden/ insonderheydt alsoo de chartres oock langhe tijdt stil swijghen. Oversulcx sal den Leser ons ten goeden houden dat wy meer een rouwe teyckeningh vande regieringhe / dan een volmaeckte verbeeltenisse der selver uytghegeven / ende sal doen 't gunt oock een rechter in saecken die buyten de memorie gaen / doen moet / namelijck dat hy niet van stont tot stont ghetuyghen en sal vorderen / maer het beginsel ende het eynde bewesen zijnde / sal hem selven voorstellen / soo niet contrarie en blijckt / dat den tijdt tusschen beyden oock ghelijckformigh is gheweest.

Tweede Hooft-stuck.

Hoedanigh de Batavische Republique is geweest ten tijde dat dit Volck eerst begonst heeft.

HEt is dan seecker dat de Bataviers / de welcke daer te vooren een ghedeelte waren vande Catten / die nu Hessen werden ghenoemt / ghelijck Tacitus ghetuyght / ende de litteyckenen der Batavieren naem by de Hessens / ende der Catten naem by de Bataviers mede brenght / voor de tijden van Julius Cesar / ende moghelijck eenighe hondert Jaren daer te vooren / verhuyst zijn ter dier plaetse daer sy nu ter tijdt ghesetent zijn / te weten in 't Eylandt het welck vande groote Zee/ ende van den Rijn omringht werdt / ende inde naeste plaetsen vanden ouver aen

dese zijde vanden Rijn / de welcke de Wael-kant ofte Belgische kant werdt ghenoemt / ende dat die plaetsen / ghelijck Tacitus seydt / doen noch onbewoont / ende by henluyden aenghevaert zijnde / haer toeghekomen zijn / nae de alderbillickste Wet der naeture / nae de welcke de goederen de welcke gheen eyghenaers en hebben / den gheenen / die de selfde eerst besitten / in eyghendom toekomen. Soo is dit dan een t'eenemael rechtvaerdich beginsel van een vrije regieringhe / als de welcke ghevestight is by een volck vrij van zijnen oorspronck / in een vrij landt. Wat regieringhe sy luyden ghebruyckt hebben / dat leert ons ghenoegh Strabo / de welcke seydt / dat de Celten allegader gheneghen waren tot de regieringhe vande treffelicksten. Want als de Griecken Celten noemen / soo begrijpen sy daer onder soo wel de Walen / de welcke naebuyren vande Bataviers waren / als de Duytschen / vande welcke de Bataviers de vermaerste zijn gheweest / indien wy maer Tacitum ende Plinium willen ghelooven. Soo veel oock de Walen aengaet / bethoont Ambiorix wat regieringhe de selven voor der Romeynen tijden hebben ghehadt / als hy seydt / dat het ghebiedt vande Vorsten daer sulckx is / dat de menichte niet minder ghesachs over hen luyden en heeft / dan sy doen over de menichte / alwaer by het woordt vande menichte niet verstaen en werdt het slecht ghemeen volck / maer de vergaderinghe vande voornaemsten van elcke natie / ghelijckmen daer van veel exempelen by Cesarem vindt / ende oock Cesar selfs bewijst / als hy seydt dat het ghemeene volck by de Walen in gheen aensien en is / ende dat sy in ghenige raedtslaghen en komen / maer dat alle het ghebiedt is by de Druydes ende de Ruyteren. Dat oock de Duytschen van alle ouden tijden niet onder het selve gebiedt van een alleen / maer van veelen hebben gheleeft / t'selve bethoont Tacitus ter plaetse daer hy vermaent vande outste tochten vande Duytschen / seggende dat de vrijheyt der Duytschen heftiger is dan het Coninckrijck van Arsaces; ende Lucanus.

De vrijheyt is ontgaen soo verr' uyt onse handen
Aen gheen sijd' van den Don, end overrijnsche Landen:
Hoewel sy werdt by ons ghesocht met hals en bloedt,
Sy blijft des Duytsche volcx en Tartars eyghen goet.

Waer nae volcht:

Veel Volckeren men vint die Coninckschappen draghen:
Maer ons sijn toegheschickt daer van de laetste plaghen.

Ter welcker plaetsen wat by de vrijheydt ghemeynt werdt / het selfde verklaert het woort van Coninckschap eyghentlijck ghenomen / het welcke teghen de vrijheydt werdt ghestelt. Ghelijck oock de Annales int beginsel spreeckt: De Stadt van Roomen is vanden beginne by de Coninghen ghe-regiert: Maer L. Brutus heeft de vrijheydt ende het Consulaetschap ingestelt. Ende ghelijck dese dinghen den Duytschen int ghemeen aenginghen / soo bewijst Civilis / die selfs een Batavier was / datse oock eyghentlijck den Bataviren

tavieren toequamen: Ende dat in zijn oratie met de welcke hy de Walen tot de vryheydt vermaent / te weten daer hy seydt: Laet dienstbaer wesen die van Syrien / Asien / ende de Volcken in't Oosten gheleghen / de welcke den Coninghen ghewoon zijn: Waer mede hy ghenoech bethoont ghelijck de Volcken van't Oosten tot de Coninckschappen gheneghen zijn / dat alsoo de Batabiers van alsulcke maniere van regieringhe een afkeer hadden. Doch dit soude yemandt mogen dencken dat streede met het gunt elders gheseydt werdt dat Civilis selver van Coninckligcken bloede was ghesprooten: waer by dan kan werden ghevoecht dat by Strabo ghenoemt werdt eenen Veromerus / de welcke soude ghe weest zijn een Coninck vande Batabiers / ghelijck oock Ammianus Marcellinus van andere Coninghen der Batavieren mentie maeckt. Maer daer en is gheen dinck klaerder dan dat dese Coninghen ghewee st zijn / ghelijck die van Lacedemon / Coninghen van naem / maer metter daet anders niet dan de eerste onder de treffelickften. Dit bewijst merckelijck Tacitus / als hy seydt dat de Coninghen vande Duytschen gheen oneyndelijcke ende vrije machten hebben ghehadt, ende als hy verhaelt dat sy inde vergaderinghe ghehoort zijn / meer met authoriteyt om aen te raden, dan met macht om te ghebieden. Desghelijcx spreeckende vande Vriesen / wesende een naebuyrighe natie vande Batabiers / als hy geseydt hadde dat sy tot Coninghen hadden Verritum ende Malorigem / voeght daer bedachtelijck by / voor soo veel de Duytschen Coninckliicker wijse werden gheregiert. Oock daer hy de Gotthen beschrijft / seydt dat sy luyden wat nauwer na de Conincklijcke maniere werden geregiert dan de andere natie vande Duytschen, maer nochtans noch niet boven de vrijheydt. Ende wil bethoonen als dat de Sweden gheheel een ander naetuyre hebben van de Duytschen / soo seydt hy / dat een alleen over hen luyden het ghebiedt heeft, sonder eenighe exceptie, ende sulcx dat hy niet by toelatinghe ghehoorsaemt en werdt. Ende nochtans en hebben de Duytschen niet allegader / nochte altijdts alsulcke Coninghen ghehadt / maer somwijlen alleen Veldt oversten. Tacitus maeckt daer tusschen een merckelijck onderschepdt / segghende dat sy de Coninghen namen nae den Adel van't gheslacht, maer de Veldt-Oversten nae hare vromigheyd. Oock seydt Cesar dat de Duytschen in tijden van vrede gheen ghemeyne Bevelhebbers en hadden, maer datter verkooren wierden die Oversten in oorlogh souden sijn, sulcx dat de selfde macht hadden over het leven ende de doodt. Soo zijn dan daer selden Coninghen ghewee st / maer dickmael Veldt-Oversten / ende de selvighe tot elck oorlogh. Ghelijck by de Batabiers Civilis selver is ghewee st / ende daer te vooren Cariovalda / ende daer nae anderen. De macht vande Veldt-Oversten en was ghenoegh anders niet dan in't Oorlogh / maer de macht vande Coninghen was wat breeder / ofte was daer inne grooter datse altoos duerde. Alsoo elck van beyde deser machten niet oneyntelijck ofte ongheliimiteert en is ghewee st / soo volght daer uyt noot-

saeckelijck dat sy met seeckere limiten waren bepaelt : Dese limitatie komt of door de Wet / of door een ander macht. De Wet gheeft seeckere exceptien / ghelijck Tacitus dat noemt : maer de macht van veelen daer by ghevoecht / maeckt dat een t'ghebiedt toelatens gewijs / ende niet deur eyghen recht heeft. De Wetten en zijn by gheschrifte niet ghestelt ghewecst / maer zijn by ghedachtenisse ende door het ghebruyck selver heylichlijck onderhouden gheworden / ghelijck oock tot Lacedemon plach te gheschieden. Doch hoedanighe de selve by de Bataviers zijn ghewecst int limiteren van 't ghebiedt der Coninghen ende Veldt-Oversten / t' selfde soude swaer zijn om te segghen / anders dan dat wel te ghelooven is / dat de selfde niet veel en hebben verscheelt vande ghenighe de welcken / soo wy int vervolch sullen segghen / ten tijden vande Graven ghebruyckt zijnde / daer nae heel laet hebben begonnen beschreven te werden. Hier toe hebbe ick dese bewijsreden / dat de Bataviers uyt de Hessens zijn ghesprooten het welcke een de alder-voorsienichste natie was vande Duytschen / ende de welcke uytnemende was inde wetenschap van te ghebieden / ende te ghehoorsamen / het welck Tacitus te kennen gheeft met dese woorden : Sy stellen over haer die sy hadden verkooren, ende ghehoorsaemden den ghenen die sy over haer hadden ghestelt. Daer-en-boven bevinde ick dat gheen natie opt in ghemeene ofte particuliere saecken standtvastelicker heeft ghehanghen aende insettinghen van hare voor-ouders / sulckx dat van heluyden wel te recht mochte ghesepdt werden / dat aldaer de goede seden meer vermochten dan elders goede wetten. Tot een exempel sal ons dienen de Hessensche maniere als sy het hayr ende baert lieten wassen / hebbende henselven met een belofte verbonden het onghedaen wesen van haer aengesicht niet af te legghen / voor ende aleer sy den vyandt souden hebben gheslaghen. Tot memorie van welcke maniere den Batavier Civilis by Tacitum sijn langhe ende goutgeel gheverwet hayr eerst afleyde / als hy de legioenen hadde verslaghen. Ende men weet wel datter ghewecst zijn / de welcke int beginsel van 't oorloch / het welck onlanckx heeft opghehouden / het selfde hebben ghebruyckt / onderhoudende daer in de maniere die sy van hare voor-ouders hadden ontfanghen. Tacitus seydt / dat hare Benden ende Rotten niet en wierden by ghevalle versamelt / maer dat dit gheschiede by gheslachten ende verwantschappen. Ghy sult noch huydensdaechs in veel vande Batavische steden alsulcke Benden ende Rotten vinden / bestaende uyt vrienden ende naeghebuyren / wesende een insettinghe buyten alle memorie. By de oude Duytschen wierdt de Vrou terstont als sy haer ten huwelijck begaf / vermaent dat sy daer quam als een ghesellinne van alle arbeydt ende alle periculen / dat sy in pays ende in oorloch alle het selfde met den Man soude hebben te lijden / ende aen te gaen : hier uyt komt het dat by de Batavieren noch huyden opten dach door een Wet onderhouden werdt ghemeenschap van goederen tusschen de bedde-ghenoten. Een dranck te maecken

uyt ghemoutet cooren in ghelijckenisse van wijn / gheen ruyme kleederen maer die om de leden ghespannen zijn / woninghen int velt / elck met haer ledighe plaetse beset / welck altemael oude litteyckenen zijn van de Duytschen / en sult ghy nerghens anders soo klaerlick bekennen. Het gunt dat Tacitus verhaelt dat de vyandschappen van eenighen van 't Maechschap by de anderen wierden aenghenomen / wederom dat de soen wierde ghedaen aen 't gheheele gheslacht / dat partijen op een maeltijdt met malkander wierden versoent / ende dat alsdan een deel van 't soen geldt aen den Heer / ofte de ghemeene saecke / een deel aen den ghene die ghewroocken wierdt ofte aen de vrienden wierdt betaelt / alle het selve heeft gheduyrt ende duyrt tot noch toe / uyt besondert dat over een honderd Jaren ofte twee / de vyantschappen onder de gheslachten veel openbaerlijcker ende heftigher wierden uytghevoert. Tacitus seydt dat by die volckeren een manier is gheweest / dat sy ghewillichlick ende hooft voor hooft hare Vorsten toebrachten yet van haer Vee ende vruchten / het welcke tot een vereeringhe by de selfde aenghenomen zijnde / oock henluyden strekte tot haer behoef: Hier uyt hebben de thienden haren oorspronck. Ten laetsten de maniere selver van een veldt-Overste te verkiesen werdt uytghedruckt in 't exempel vande Kennemers / de welcken wesende een ghedeelte vande Batavier / eenen Brinio / ghesprooten zijnde van seer eedelen afkomste / in deser manieren tot een overste hebben vercoren: Namelick / dat sy hem op een schilt hebben geset / ende nae de maniere van haer natie / sulcx Tacitus seydt / hem hebben opghetilt, ende op haer schouderen ghedraghen. Dat de selfde manier by de Batavier ende hare naeghebuyren heeft gheduyrt noch inde tijden vande Graven blijckt uyt oude stucken / de welcke klaerlijck betuyghen dat eer de slach ghesciede tusschen de Vriesen ende Graef Willem de laetste van 't Huys van Henegouwen / een t'samenspraeck werde ghehouden / ende dat de Vriesen aen de Graef dese aenbiedinghe deden / dat vier vande aldereedelsten der Vriesen den Graef op een schilt souden stellen / ende alsoo op haren schouderen draghen / ende uyt roepen / dit is de moghenschap van Vrieslandt. Waerom alsoo de oude manieren by dese volcken soo ernstelijck zijn onderhouden / soo wel int particuliere / als in alsulcke ghemeyne saecken / die meerder tot een uyterlijcke schijn dienen / dan tot de kracht vande regieringhe / soo soude ick wel lichtelick ghelooven / dat sy van ons alsulcke wetten vande regieringhe hebben ghehadt / als het ghebruyck vande naevolghende tijden heeft mede ghebracht. Nu moeten wy ondersoecken by den welcken beneffens de Coninghen ende Veldt-Oversten 't opperste ghesach ofte de Souverainiteyt is gheweest. Ick vinde dat by de Duytschen / behalven de gheestelickheydt / tweederhande Staten van menschen zijn gheweest / de Oversten ende de Ghemeente. Als ick Oversten segghe / soo en verstaen ick daer mede niet den ghenighen die elck alleen t'ghebiedt over een gheheele natie hadden / ghelijck die naem ghemeenlick

 werdt

werdt ghebruyckt : want dese Oversten waren selver de Coninghen ofte Veldt-oversten / vande welchen wy tot noch toe hebben ghesprooocken maer den ghenighen de welcke elck een deel vande natie versorghde / welcke deelen groot wesende Quartieren / ende kleyn wesende Dorpen werden ghenoemt. Van desen spreeckt Cesar aldus : sy en hebben gheen gemeyne Bevel hebbers, maer de Oversten van de Landtschappen ende Quartieren doen recht onder den heuren, ende verminderen de gheschillen. Tacitus seyt dat de selfde Oversten recht doen inde Quartieren ende Dorpen. Oock leert ons Tacitus dat de Oversten pleghen verkooren te werden : inde selfde vergaderingen, seydt hy / werden oock de Oversten verkooren. Maer dat gheschieden also datmen lettende op den adelicken afkomst: want de uytnemende edeldom, ofte de groote verdiensten van hare voor-ouderen toe-eygent, seyt hy / oock de jongelincxkens de waerdigheyt van Oversten te sijn. Waer uyt ick gheloof ghesprooten te zijn / dat de jurisdictien van Quartieren ende Dorpen langhe tijdt in edele huysen ghedurt hebbende / ten laetsten ghenoech erffelick zijn gheworden. Oversulckx soo zijn dese Oversten door de waerdicheydt van haer gheslachte / ende officie de selfde die daer nae Baroenen ende Edelluyden zijn ghenoemt. Doch en was de regieringhe by desen alsoo niet dat het ghemeene volck / ghelijck het was ten tijden van Cesar by de Walen / voor slaven wierdt ghehouden. Maer by elcke Overste / soo Tacitus ghetuyght / waeren hondert mannen uyt het ghemeene volck tot mede ghesellen by ghevoecht, die henluyden streckten tot raed ende achtbaerheydt, dat zijn de Magistraten / de welcken Cesar verhaelt dat t'samentlijck met de Oversten de ackers hebben verdeelt. Soo wierden dan selfs de landtschappen van elcke republique eensdeels by de Oversten / ende eensdeels by de ghenighe die uyt het ghemeene volck ghekooren waren / gheregiert. Ende die alsoo elck een ghedeelte regierden / die hadden allegader ghesamentlick het ghesach over de gantsche republique : ende dat hy forme van vergadering. Tacitus seydt vande kleyne saecken beraedtslaghen de Oversten, vande groote allegader int gemeen; sulcx nochtans dat oock die dinghen by de Overste werden verhandelt, waer van het gemeene volck de kennisse heeft. Hy seydt dat de vergaderingh by de Duytschen volcken is gheweest tweederhande een kleyne / inde welcke daegelicxe saecken / ende die dickwils voorquamen wierden verschaft : ende dat dese vergaderingh bestont alleen by de Oversten. Ende een groote by de welcke was de macht vande alderhoochste saecken / ende dat dese bestont uyt beyde de Staten. Want als hy seydt allegader / t' selve en is alsoo niet te verstaen / als of elck een aldaer waer ghekomen / ghelijck opte comitien ofte by een-comste der Romeynen plach te gheschieden / sulcx dat alle het volck Huys ende Hof souden hebben verlaten. Want t' selve en konde niet gheschieden onder een soo grooten volck / ghelijck insonderheydt waren de Batavieren / onder de welcken Plinius seven natien telt / de Batavieren eyghentlick ghenoemt / Kannemers

nemers

nemers / kleyne Vriesen / Frisiabonen / kleyne / Cauchen / Cutsen en Marsacien. Maer allegader werden ghenoemt de vergaderingh selver / waer toe uyt elck lantschap ende staet eenighe persoonen werden ghesonden. Tacitus leyt dat selver uyt / als hy spreeckende vande Semnones seyt dat alle de volckeren van eene afkomste door hare ghedeputeerden t' samen quamen op gesette tijden in een bosch, t' welck geheylicht was door een oude devotie ende voorseggingge van hare voorsaten: Ende vande Duytschen int generael dat sy op seeckere daghen by een quamen, ten waer datter yet haestichs ende bysonders by avontuere voor viel: ende daer nae / dit gebreck hebben sy door hare vrijheydt, dat sy niet t' samentlick, noch alst hen luyden belast is, by een en comen, maer dat dickwils een dach twee ofte drie met het vertoeven vande by een komende werdt doorghebracht. Soo is dan de opperste macht gheweest by dese vergaderingh van beyde de Staten. Oversulckx mochtmen seydt hy / oock voor dese vergaderingh yemandt beschuldighen, ende van lijf ter doodt eysschen: Ooch mede wierden inde selfde vergaderingen de Oversten verkoren, midtsgaders de hondert mannen die elck van hen luyden als ghesellen uyt het ghemeene volck wierden byghevoecht: De Coningen selve ende Oversten wierden in dese vergaderingh ghehoort / ghelijck wy terstondt gheseydt hebben meer met authoriteyt om te raden, als met macht om te gebieden. Ende hoewel 't gunt allen den Duytschen ghemeen was / niet en konde den Batavieren mede niet toekomen / soo wijst noch daer en boven de Historie van Civilis / dat dese regieringhe by de Bataviers is gheweest. Want op dat het oorlogh teghen de overlast vande Romeynen behoorlicker wijse mochte werden besloten / soo heeft hy by malkanderen ghe-roepen de Oversten vande natie, ende de wackerste van 't ghemeene volck.

Soo blijckt dan dat de Bataviers gebruyckt hebben de regieringhe vande treffelixten / sulckx nochtans dat daer by was ghevoecht een Vorstendom / het waer dan ghedurich onder de naem van een Coninck / ofte tijdelick onder de naem van een Veldt Overste: Dat de treffelixten zijn gheweest van de twee soorten: De Oversten / de welcke de eersten ende de grooten werden ghenoemt / ende de verkoorenen uyt het ghemeene volck / ende dat dese inde vergaderingh t' samen ghevoecht zijnde / hadden het opperste ghesach vande ghemeene saecke. Maer alsoo de selfde vergaderingh selden t' samen quam / dat de saecken wierden verhandelt door den Coninck nae het advijs vande Oversten: Dat voorts de regieringhe van elck deel is gheweest soo by elck vande Oversten / de welcke hare jurisdictie hadden / als by de Magistraten / de welcken uyt de tweede staet wierden vercoren.

Welck een soo wonderlick accoort uytdruckt die regieringhe die by Plato soo seer werdt ghepresen / in de welcke de treffelixten het ghesach hebben met over een stemmingh van 't ghemeene volck. Nochtans moet dit hier by ghedaen werden / dat in eene saeck de Bataviers schijnen te verscheelen vande andere Duytschen. Namelick dat de Duytschen sonder eenighe be-

sloten

sloten Steden alleen haer Dorpen hadden. Ter contrarie is het waerschÿn lick dat de Bataviers / terstont als sy het eylandt hebben aenghevaert / be sloten Steden hebben ghemaeckt / om dat sy niet als anderen/ haer stoel a daer hadden gheset voor een korten tÿdt/ maer om te blÿven/ ende dat i een plaets / sulcx Tacitus seydt de welcke om de ghemackelicke aenkom bequaem was om alle dingen in overvloet aldaer ghebracht te werden. Wan eensdeels wierden henluyden door de groote Zee / groot Britagnie / end de Zee kusten van Duytslant : Ten anderen door de Rÿn / de Maes / end de Schelt / het binnenste van Duytslant / ende een groot deel van Walslan tot hare handelingh gheopent. Hier by ghevoechdt / dat al ten tÿden va Julius Cesar in Walslant veel beslooten Steden waren / het welcke wa een naebuyrich exempel voor de Bataviers. Daer en boven gheven 't selv ghenoech te kennen int nederste deel vant Eyland Lugdunum Batavorum dat nu Leyden werdt ghenaemt / ende int boven quartier Batavodurum nu Wÿck ter Duyrstede / oude namen van vermaerde besloten steden : be halven noch eenighe kleynen / als Grinnes / Vada / Arenacum / ende an deren daer van by Tacitum ende in Peutingeri caerten werdt vermaent. Het welck alsoo zÿnde / ghelÿck 't selve wel waerschÿnlick is / soo volcht oock daer uyt / ghelÿck besloten Steden niet en konnen wesen sonder Ma- gistraten / dat de selfde Magistraten inde ghemeene vergaderinghen neffens de Oversten seer groot ghesach hebben ghehadt : ende dat het slechte ghe- meene volck besich zÿnde met lant te bouwen / beesten te weyden / visschen ende koopmanschappen / ende anderen ambachten die hier aen hanghen/ de sorgh van de regeringhe aen de Magistraten / daer wy van hebben ghe- sproocken / gaerne hebben ghelaten.

Het derde Hooft-stuck.

Hoedanich de Batavische Republique is geweest ten tijde als het Roomsche rijck in sijn fleur was.

WY hebben hier de ghedaente vande Batavische regie- ringhe / sulcx die is ghewest int beginsel van 't selve volck. Maer alsoo de Roomsche grootheydt veele andere natien soo heeft verdruckt / dat sy oock vrÿe Republiquen tot hare eyghene provintien maeckten / ende dat sy selfs de Coninghen / ghelÿck een schrÿver seydt / ghebruyckten tot instrumenten vande slavernÿe : Soo soude moghelick yemant dencken dat desen ghemeenen Heeren oock de Bataviers hadden moeten onderworpen zÿn / ende dat te meerder als hy by Tacitum sal leesen / dat de Bataviers

upt het

uyt het landt van Hessen zijn overghetrocken in die plaetsen daer sy souden werden een ghedeelte van 't Roomsche rijck. Maer hoe dat het selfde te verstaen is / verklaeren des selfden autheurs woorden die korts daer nae volghen / als hy seydt dat de Mattiaci naeghebuyren vande Batauiers waeren inde selfde ghewoonte vande Romeynen te believen. Welck woordt niet toe en komt een onderdaen / maer een vrundt : Ende als hy noch daer by voecht / dat sich soo verde streckte , niet het rijck maer de eerbiedinghe des rijcks. Het is kennelijck datter zijn twee soorten van verdrach: Een dat ghelijck / ende het ander dat onghelijck is. Het onghelijcke is als het eene volck sich des anders ghebiedt onderwerpt / het ghelijcke / als elck van de selfde volckeren by haer recht blijven. Waer teghen niet en doet dat het eene volck dickwils veel machtigher is dan het ander / als sy maer even veel rechts hebben : Hoe wel het dickwils ghebeurt dat die minder vermach / hoe wel het verdrach eenparigh is / nochtans ghewillichlijck aen den machtigher seeckere eerbiedinghe bewijst / ende den selve soeckt te believen. Ende in dier voeghen ist gheloofflick dat de Batauiers den Romeynen met eerbiedinghe hebben bejeghent / ende niet haerluyder ghebiedt onderworpen zijn gheweest. Dit bethoont het woord van Societeyt ofte Bontghenootschap / het welcke Tacitus ter selver plaetse ghebruyckt / welcke Societeyt oock eerlijck was : Want hy seydt : Sy behouden haer eere, ende het merckteycken vande oude Societeyt. Want de Societeyt beteyckent een eenparigheydt van elckes recht / te meerder als het woordt van eere daer by werdt ghevoecht / het welcke gheen plaets en kan hebben in een volck het welcke hem een ander door overghevinghe ofte door een onghelijck verdrach onderwerpt. Noch veel klaerder spreeckt Tacitus elders vande Batauiers dat sy door de grootheydt der Romeynen inde Societeyt van alsulcken die machtiger waren niet en waren ghesmacht. Want alsoo ghemeenlick onder de onghelijcken gheen rechte Societeyt en blijft / maer eerder alsulck eene als de Leeu maeckte / soo inde fabulen werdt beschreven / de welcke alles derwaerts brenght daer de meeste macht is / soo bethoont hy klaerlijck dat de Batauiers door haer oprechte vromicheydt ende ghetrouwicheydt dit hadden verworven / dat sy de Societeyt / dat is eenparigheydt van recht / niet met woorden / maer met de daedt selver behielden. Het selve werdt noch alsoo besloten. Het volck dat onder de Romeynen was / bethoonde dat sy onderworpen waren door drie teyckenen : Dat sy stonden onder het ghebiedt vande Roomsche Magistraten : Dat sy tribuyt opbrachten / ende dat sy tollen gaven. Soo veel de Roomsche Magistraten aengaet / die en zijn int Eylandt vande Batauieren noyt gheweest. Maer door oock Civilis in de oratie tot zijn Landsluyden seyd / dat noyt enen Luytenant der Romeynen tot de Batauieren en quam : Maer sy regierden haere Republique door haer eyghen wetten ende eyghen Magistraten. Oversulckx en werden sy noyt onder geconquesteerde Provintien ghereeckent : Maer dickwils spreeckt Ta-

citus van het volck der Batavieren, de by een komste der Batavieren, het burgerschap der Batavieren : Met welcke woorden hy niet anders te kennen en gheeft / dan dat wy huydensdachs een vrye regieringhe noemen / ghelijck Cesar noemt het Burgherschap vande Switsers / dat is de Republijcke. Nu soo veel de tribuyten ende tollen aengaet / waer van bykans gheen natie vrij en is gheweest / al waert schoon dat de selven anders haer eyghen wetten als door een weldaedt van't Roomsche volck ghebruyckten / de Bataviers en gaven noch het een noch het ander. Tacitus seydt / sy en werden met tribuyten niet beswaert, nochte door de Tollenaers verdruckt. Ende terstont daer nae seydt hy datse waren vrij ende exempt van lasten ende contributien. Civilis inde oratie tot de Walen noemt de Bataviers vrij van tribuyten. Ende de Bataviers selfs van haer selven spreeckende / segghen dat henluyden gheen tribuyten en werden opgheleydt. Wat de vordere articulen int verdragh zijn gheweest / het selve souden wy te vergheefs ondersoecken : Anders dan dat waerschijnlijck is / dat de Bataviers ende de Romeynen hebben bedonghen / dat sy de eenen den anderen met volck te hulp souden komen. Want soo wel de Bataviers / de welck alle daeghs met haer naeghebuyren om haer limiten in questie waeren / hadden minder te vreesen indien sy steunden op de Roomsche grootheyt: Ende de Romeynen saghen dat sy teghen de Belghen / Duytschen / Brittoenen, jae teghen de gheheele werelt een groot behulp souden hebben aen de Bataviers / als die daer waren in vromicheydt de voornaemste van alle die Volckeren daer ontrent/wesende even uytnemende in Ruyterye, Voet-volck/ende Boots-volck ende bequaem toe alle soorten van oorloghe. Daerom ghelijck nu ter tijdt de Switsers doen aen veel Coninghen / soo leverden doen ter tijdt aen de Romeynen de Bataviers Benden ende Vaendelen / de welcke als Tacitus seydt / nae de oude insettinghe by de edelste van hare Lantsluyden wierden gheregeert. Dit is mede gheweest een groot teycken der eenparicheydt / de welcke int Roomsche rijck seldtsaem was / dat de Bataviers over het Volck dat sy henluyden te hulp sonden / selver haere Veldt-Oversten stelden / ende de selfde niet en ontfinghen vande Romeynen. Dat is t'gunt Tacitus seydt / dat de Bataviers alleen Mannen ende Wapenen het rijck toebrachten: ende op een ander plaets/ dat sy tot een toevlucht waren ghehouden alleen om gebruyckt te werden tot veldtslagen, ende dat sy bleven bewaerders ten oorloghe ghelijck als de Wapenen ende het gheweer. Behalven het behulp van volck ontfinghen de Romeynen oock noch wat anders dat seer groot was uyt de vrientschap der Batavieren / namelijck het ghebruyck vant Eylandt/ daer sy niet alleen eenighe Garnisoenen hadden / maer oock een Vloot te aen het strangh/ ende alles dat haer dienstigh was om de Duytschen ofte Brittoenen het oorloch aen te doen. Het en is niet te twijffelen of Cajus Julius Cesar / de welcke de eerste vande Romeynen sich tot binnen dese contreyen begheven heeft / oock de eerste is gheweest door den welcke de Bata-

viers

taviers tot de voorseyde Societeyt ofte bondtghenootschap zijn ghebracht: Want hy maeckt selver vermaen van't eylandt vande Batavieren/ ende bethoont dat hy soo verde ghekomen is daer den Rijn ende Maes in malcander loopen : ende dat hy in zijn heyrtocht tot zijn hulp Batavieren heeft ghehadt / 'tselve druckt Lucanus expresselijck uyt. Hy schrijft oock selve dat by hem gheweest zijn Duytsche ruyteren / daer nae oock eenich licht ghewapent voetvolck / de welcke of selfs Bataviers / ofte daer onder zijn gheweest / te meerder om dat de reste van Duytslant een vyantlick ghemoet hadden teghen de Romeynen / ende dat Cesar schrijft dat de selfde ruyteren ende knechten waren t'samen vergadert uyt de Republiquen / de welcke hy selver hadde in vrede ghebracht. Dit zijn die ghenighen door welker vromicheydt voornamelick Orosius schrijft dat Walslandt door Cesar was overwonnen. Dit zijn se welcker aenval de Walen by Noyon niet en konden wederstaen. Hier door ist dat Civilis sich roemt dat die van Bourgongie ende van Auvergnie door de Batavische ruyterye zijn overrent gheworden. Dese zijn die de Walen / als sy Cesarem opte greynsen van Langres aenvielen / hebben afgheweert. Dese hebben tweemael den vyant by Aussois met een veltslach overwonnen. Door de vromicheydt van desen zijn die van Beouvois op de vlucht ghedreven. Daer na soo veel de Pharsalische victorie aengaet / Cesar hadde voorseydt dat daer van het beginsel van niemandt anders en soude komen/ ende de uytcomsten heeft sulcx mede ghebracht / ghelijck Florus ende Dion betuyghen. Het zijn de selfde Bataviersche Ruyteren / de welcken als door een eyghentschap hebbende door de Wateren met haer Paerden over te swemmen/ Ptolemeum ende die van Alexandrien / de welcke Cesarem aenghevallen waren / opte vluchte hebben ghebracht. Door welcke groote exempelen/ van ghetrouwicheydt ende vromicheydt / Cesar Augustus den Batavieren / ghelijck nu veel Koninghen den Switsers doen/ tot syne lijfwacht heeft ghenomen. Het welcke oock de navolghende Keyseren hebben ghevolcht. Hier van vermanen Dion/ Suetonius/ Tacitus / ende anderen. Germanicus is onder Tiberio/ soo door de goede gheleghentheyt van 't eylandt / als door der Batavieren vromicheydt/ ghelijck met het exempel vanden veldt-Overste Cariovalda klaerlick bewesen wert / grootelicx gheholpen gheweest. Ten tijde dat Claudius regierende/ als Plautius in groot Britagnie was ghesonden/ soo is een groot deel van't selve eylandt t'onderghebracht deur een sonderlingh ende wonderbaerlick toedoen vande Batavieren / ghelijck Dion betuyght. Wederom onder Nero / als Suetonius / Paulinus groot Britagnie gouverneerde / is aldaer by veel nieuwe proeven de eer vanden Batavieren vermeerdert: Onlancx daer nae zijn ghevolcht de inlandtsche oorloghen der Romeynen / welcker gheval ende ongheval meest heeft ghehanghen aen de Bataviers. Desen hebben Galbam verheven / ende daer nae Vitellium. Self de Roomsche legioenen noemen hen luyden den sterxten leden van haer

legher, de alderkloeckste Mannen, oude krijchsluyden, overwinners in soo veel oorlogen. Tacitus seydt dat de Regimenten vande Bataviers, nae dat sy haer begaven, waren een groot gewichte of sy mede of tegen vielen. Hier om een helft het volck van Vitellius niet ghedorven Civilem om den hals brenghen/ op dat niet door de straffe van een Man, de welcke onder be Batavieren seer machtich was, sulcken dapperen volck soude vervreemt werden. Ende Martialis spreeckende van een Batavier/ seydt

Dit aensicht werdt ghevreest.
By uwen Vader meest.

Naedemael dan de weldaden der Batavieren die sy aende Keyseren ende aent Roomsche Rijck hadden bewesen soo groot waren / dat sy soo grooten ghenut hadden van dit eylandt / dat daer was soo groote vromicheydt ende soo groote mare vande hulp die sy van daer kreghen / soo ist gheensints te verwonderen dat 120. jaren langh (want soo veel jaren zijnt te reeckenen van Cajus Julius Cesar af tot de Keyser Vespanianum toe) de Bataviers haer eere ende volcomen recht vande Societeyt hebben behouden. Maer doen ter tijdt als de Romeynen de hulpsaemheydt veranderen in een pressinge ofte noodwervinghe / ende dese werdinghe deden niet alleen met groote gierichteydt / maer de selfde (t'gunt vrye luyden niet en stont te verdragen) met de smaedelickheydt van schoffieringhen versvaerden / soo hebben de Bataviers ghedaen t'gunt vroome luyden betaemde / aennemende de waepenen waer mede sy haer vryheydt ende haer eerbaerheydt souden beschermen. De oorsaecken verthoont Civilis / segghende dat sy niet ghehouden en werden als medeghesellen, ghelijck van ouden tijden, maer als slaven. Dat sy daer om rechtvaerdige wapenen teghen de gemeene Heeren hadden aengenomen. Dat de vrijheydt uyter natuyren oock de stomme beesten was gegeven. Uyt de Historie van de oorloch blijckt wat een liefde de Bataviers hebben ghehadt om hare vryheydt te behouden / door de welcke sy niet ghevreest en hebben te beroepen de kracht van Roomen ende vijfthien legioenen rontsom hen luyden ghestreeckt legghende: Daerom/ghelijck Tacitus seydt/ is de Roomsche naem uyt der Batavieren eylandt verdreven: sy luyden wierden deur gans Duytslant ende Walslandt met een grote faem van autheuren vande vrijheyt vermaert. Dit is oock int selfde oorloch aen te mercken / als de Walen t'samen de waepenen hadden aenghenomen / ende dat sy oock de Roomsche Legioenen met eede hadden verplicht/ dat Civilis noch hem selven, nochte genige Bataviers aenden eedt vande Walen heeft verbonden: Te weten om dat het niet en betaemde dat een vry volck / ende 't welck voor de vryheydt streedt / aen anderen eenighen eedt soude doen. Wat uytkomst het selve oorloch heeft ghehadt / het welcke de Bataviers door het besluyt van beyde de Staten / onder het beleyt van Civilis teghen het ongherechtich heerschen vande Romeynen / hebben aenghenomen 't selve en is soo claer niet: om dat de Historie van Tacitus in dit deel ons ontbreeckt. Maer door dien

Tacitus

Tacitus seydt dat Cerialis aen Civilem pardon presenteerde / ende pays aende Batavieren / ende dat Josephus de Jode schrijft dat dit oorloch met een pays is ter neder ghelept / soo en twijfele ick niet of de Bataviers zijn wederom ghestelt in haere oude staet van de Societeyt : ende dat te meer om dat Tacitus schrijvende van de zeeden der Duytschen / ten tijde Trajanus die ten tweedemael Consul was / seydt dat de Batavieren behielden haer oude eere ende het merckteycken vande oude Societeyt : ende met het gunt daer nae volcht / bethoont hy klaer ghenoech dat sy nae 't selve oorlech noch met tributen / noch met tollen en waren beswaert : maer dat sy bleven by haer recht/alleen met die conditie dat sy den Romeynen hulp souden seynden. Ende seecker aldaer te vooren / ten tijde Domitianus regierde/ hadde Agricola vande Bataviers gheholpen zijnde seer groote saecken in Britangie te weghe ghebracht. Oock mede als Adrianus zijn legher by de Danou hadde / soo is daer grooten dienst gheschiet by t' Batavisch crijchsvolck. Nae die tijden en is niet alleen niet vermindert het recht van de Batavieren / maer is oock henluyden meerder eere toeghelaten / het welcke betuyghen de oude opschriften de welcken by ons ghevonden zijn / vande welcke eenighen voortbrengen de tijden van Severus / de anderen van Antonius ende Geta. Want dese en noemen de natie vande Batavieren ende de Batavische burgeren gheen medegheselllen / ghelijck sy voor dese waren ghenoemt / maer Broeders ende vrunden soo wel vant volck als van 't Rijck van Roomen, uyt welcke naem / ghelijck een seecker Panegyrische schrijver seydt/blijckt soo wel de ghemeenschap als de eenparicheydt vande waerdicheydt. Nae dese tijden hebben de Vrancken ontrent den Rijn begonst bekent te werden / teghen de welcke de Batavieren ende Romeynen ghestadighe oorloghen hadden. Dickwils zijn de Vrancken in der Batavieren eylande ingheballen / dickwils zijn sy verdreven. Ende ten laetste als Constantius regierde / alsoo de Vrancken met hen sleypende de Alamannen ende Saxen als haer mede ghenooten wijt ende sijt sweefden / soo heeft Julianus by Straesborch hen luyden met een groote slach bedwonghen. Het gheluck van welcke slach Ammianus leert datmen der Batavieren vromicheyt voornemelijck danck most weten : want de Roomsche ruyterije was al op de vlucht / ende de vyanden begonsten al met haer swaerden de verwelfde slachordre te doorbreecken / als de Bataviers henluyden in de meeste noot zijn te hulp ghekomen / een schrickelicken hoop volckx als de woorden van Ammianus mede brenghen : oock quamen sy met haer Coninghen : waer uyt besloten werdt dat doen ter tijdt noch was ghebleven de selfde regieringhe by de Batavieren / de welcke sy luyden van ouden tijden hadden ghehadt / behalven dat sy luyden om de ghestadighe oorlogen/ meerder ghebruyckten het ghedurich ghebiet der Coninghen / dan het extraordinaris ghebiedt vande Veldt-Oversten. Dat voorts de Romeynen / ten tijde haer Rijck in zwaricheydt was/haer kloeckste bondtghenoten int minste niet

se niet van hare gherechtigheden en hebben ontrocken / kan de reden self ghenoegh leeren. Doch en staet niet te twijffelen of de harde oorloghen met de Vrancken die van 't ghebiedt af van Valerianus tot het rijck van Julianus ontrent hondert jaren ghestadigh hebben gheduyrt / hebben de natien der Batavieren van volck seer uytgheput : Oversulckx is gheschiedt dat eerstelijck de Salij een voornaemste natie der Vrancken / een ghedeelte van het Eylandt van Batavia / soo ick meene / 't gunt naest aen Overyssel is hebben ingenomen / ende 't selve met goede wille der Romeynen ende Batavieren behouden / maer also de Quaden zijnde een Saxense natie henluyden poochden uyt haer besit te stooten / soo heeft de Keyser Julianus eerst de Salios zijne nieuwe vrunden met wapenen beschermt / ende heeft eyndelijck de vrede alsoo ghemaeckt / dat de Quaden ende de Salij zijnde dese de vroomste der Vrancken / ende de andere der Saxen / vereenicht zijn / ende aenghenomen in het ghemeene lichaem ende naem der Batavieren. Over sulcx zijn oock eenighe Legioenen tot behulp der Romeynen uyt de Quaden Salijs / ende Batavieren versamelt / de welcken te samen den naem der Batavieren hebben behouden / als uyt Zosimo kan werden verstaen. Waer uyt blijckt dat de Batavieren vermeerdert zijnde deur het aengroeyen van andere natien 't recht van hare vryheydt onverkort hebben behouden. Maer insonderheyt hebben de wapenen der Batavieren ontrent dese tijden in groot Britagnie de saecke der Romeynen / in groot ghevaer staende / onderstut / ende is alsdoen Gouverneur van Britagnien ghemaeckt Civilis / de welcke een Batavier van Coninckliicke geslachte is ghe weest / als mijns bedunckens de naem selfs afkomstich zijnde van dien vermaerde veld Overste ten tijde van Vespasianus ghenoechsaem mede brenght.

Het vierde Hooft-stuck.

Hoedanich de Republique der Batavieren is geweest nae den val van 't Roomsche Rijck.

VAn desen tijdt tot de eerste instellinghe der Graven / gheduyrende ontrent vijf hondert jaeren / ontbreecken ons de Historien grootlickx. Dat middelertijdt de Saxen / Wilten / Slaven / ende daer nae Noordmannen ende Deenen / met invallen ende rooven alles hebben beschadicht / ende dat ter andere zijde de vromicheydt der Batavieren onder veel verlies heeft aenghenomen / dewijle sy haer persoonen ende goederen beschermden / is seecker ghenoech : Maer de reste steeckt in groote duysternisse. Den naem begint hier oock verandert te werden: Alsoo de naem

van

van Batavie / ofte Betuwe besloten is ghewozden in het bovenste deel van het Eylandt / ende de Batadiers die nederwaerts woonden/ begonst hebben Vriesen ghenaemt te werden/ 't welck niet en is te verwonderen / alsoo al in Plinius tijden een ghedeelte van de Batadiers kleyne Vriesen ende Frisiabones wierden ghenoemt : ende selfs by de oude opschriften kan blijcken/ dat onder de Batadiers die der Keyseren Lijf-schutters waeren / eenighe Frisiabones zijn gheweest. Nu 't schijnt wel dat de naem van Vriesen yenluyden behaecht heeft / of wel om dat het selve woordt in onse tael de Vryheydt nae by komt / ofte oock om dat de Vriesen omringht zijnde met Meeren ende Poelen daer niet wel en was aen te komen / ende des te onverwinnelijcker zijnde een toevlucht hebben gheweest voor alle andere Batadiers die meer open laghen jeghens die inballen van de Barbaren. Altijdt sult ghy bevinden dat de eerste Graven eer de naem van de Hollanders heel bekent was / niet anders als Vriesen zijn ghenoemt. Ghelijckerwijs nu Tacitus voortijdts van Coninghen ende Veldt-Oversten ende Ammianus weynigh voor desen tijdt van Batavische Coninghen mentie is maeckende / alsoo ist oock dat de oudste Schrijvers van de Fransche ende Duytsche Historien ontrent desen tijdt noemen eenighe Coninghen der Vriesen / die teghen de Vrancken seer hart hebben ghestreden : Ende onder anderen is den naem van Radboud seer vermaert / wiens Hoff tot Medenblick werdt verthoont. Nae de Coninghen sult ghy vinden eenighe Veldt-Oversten met uytghedruckte naemen. Dese zijn die oock Potestaten / ofte Moghenschappen werden ghenoemt. Het is wat vreemt dat wy by Procopium lesen/ dat inde groote Zee ontrent de Monden van den Rijn/een Eylandt met namen Britten soude zijn / legghende teghens groot Britangie over : Dat het selve Eylandt bewoont wierdt by drie Natien / welcker naemen waeren Brittoenen / Enghelen / ende Vriesen : Dat uyt de selve jaerlickx veel Luyden ginghen verhuysen in de onbewoonde Landen der Vrancken : Ende dat de Vrancken daeromme hoewel sy over het Eylandt gheen recht en hadden / alsoo het selve by zijn eyghen Coninghen wierde gheregeert / niet te min daer nae ghetracht hebben datmen ghelooven soude dat het onder haer was : Ende midtsdien de Coningh der Vrancken in een Ambassade die hy nae Constantinopolen aen den Keyser Justinianum sont / met eene ghesonden heeft eenighe Luyden van het voorseyde Eylandt/ om daer mede eenichsints ghebiedt over het Eylandt te pretenderen / dat dit Britten is Batavie gheweest / of een ghedeelte van Batavie aen Zee gheleghen / kan gheseydt werden met waerschijnelijcke reden : Alsoo inde Zee/ ende de Monden van den Rijn gheen ander Eylandt en is / ende daer-enboven blijckt dat op het Batavische Strant aen de middelste mont van den Rijn een Huys is gheweest met naemen Britten / waer van noch huydensdaeghs eenighe overblijfsels ghesien werden. Dat nu van het Huys het Eylandt / ofte van het Eylandt het Huys zijn naem heeft ghekreghen is
niet

sloten Steden alleen haer Dorpen hadden. Ter contrarie is het waerschijnlick dat de Batabiers / terstont als sy het eylandt hebben aengheváert / besloten Steden hebben ghemaeckt / om dat sy niet als anderen / haer stoel aldaer hadden gheset voor een korten tijdt / maer om te blijven / ende dat in een plaets / sulcx Tacitus seydt de welcke om de ghemackelicke aenkomst bequaem was om alle dingen in overvloet aldaer ghebracht te werden. Want eensdeels wierden henluyden door de groote Zee / groot Britagnie / ende de Zee kusten van Duytslant: Ten anderen door de Rijn / de Maes / ende de Schelt / het binnenste van Duytslant / ende een groot deel van Walslant tot hare handelingh gheopent. Hier by ghevoechdt / dat al ten tijden van Julius Cesar in Walslant veel besloten Steden waren / het welcke was een naebuyrich exempel voor de Batabiers. Daer en boven gheven 't selbe ghenoech te kennen int nederste deel vant Eyland Lugdunum Batavorum / dat nu Leyden werdt ghenaemt / ende int boven quartier Batavodurum / nu Wijck ter Duyrstede / oude namen van vermaerde besloten steden: behalven noch eenighe kleynen / als Grinnes / Vada / Arenacum / ende anderen daer van by Tacitum ende in Peutingeri caerten werdt vermaent. Het welck alsoo zijnde / ghelijck 't selve wel waerschijnlick is / soo volcht oock daer uyt / ghelijck besloten Steden niet en konnen wesen sonder Magistraten / dat de selfde Magistraten inde ghemeene vergaderinghen nessens de Oversten seer groot ghesach hebben ghehadt: ende dat het slechte ghemeene volck besich zijnde met lant te bouwen / beesten te weyden / visschen ende koopmanschappen / ende anderen ambachten die hier aen hanghen / de sorgh van de regeringhe aen de Magistraten / daer wy van hebben ghesprocken / gaerne hebben ghelaten.

Het derde Hooft-stuck.

Hoedanich de Batavische Republique is gheweest ten tijde als het Roomsche rijck in sijn fleur was.

WY hebben hier de ghedaente vande Batavische regieringhe / sulcx die is gheweest int beginsel van 't selve volck. Maer alsoo de Roomsche grootheydt veele andere natien soo heeft verdruckt / dat sy oock vrije Republiquen tot hare eyghene provintien maeckten / ende dat sy selfs de Coninghen / ghelijck een schrijver seydt / ghebruyckten tot instrumenten vande slavernije: Soo soude moghelick yemant dencken dat desen ghemeenen Heeren oock de Batabiers hadden moeten onderworpen zijn / ende dat te meerder als hy by Tacitum sal leesen / dat de Batabiers

uyt het

uyt het landt van Hessen zijn overghetrocken in die plaetsen daer sy souden werden een ghedeelte van't Roomsche rijck. Maer hoe dat het selfde te verstaen is / verklaeren des selfden autheurs woorden die korts daer nae volghen / als hy seydt dat de Mattiaci naeghebuyren vande Batabiers waeren inde selfde ghewoonte vande Romeynen te believen. Welck woordt niet toe en komt een onderdaen / maer een vrundt : Ende als hy noch daer by voecht / dat sich soo verde streckte, niet het rijck maer de eerbiedinghe des rijcks. Het is kennelijck datter zijn twee soorten van verdrach: Een dat ghelijck / ende het ander dat ongheliјck is. Het ongheliјcke is als het eene volck sich des anders ghebiedt onderwerpt / het gheliјcke / als elck van de selfde volckeren by haer recht blijven. Maer teghen niet en doet dat het eene volck dickwils veel machtigher is dan het ander / als sy maer even veel rechts hebben : Hoe wel het dickwils gheheurt dat die minder vermach / hoe wel het verdrach eenparigh is / nochtans ghewillichlijck aen den machtigher seeckere eerbiedinghe bewijst / ende den selve soeckt te believen. Ende in dier voeghen ist ghelooflick dat de Batabiers den Romeynen met eerbiedinghe hebben bejeghent / ende niet haerluyder ghebiedt onderworpen zijn gheweest. Dit bethoont het woord van Societeyt ofte Bontghenootschap / het welcke Tacitus ter selver plaetse ghebruyckt / welcke Societeyt oock eerlijck was : Want hy seydt : Sy behouden haer eere, ende het merckteycken vande oude Societeyt. Want de Societeyt beteyckent een eenparigheydt van elckes recht / te meerder als het woordt van eere daer by werdt ghevoecht / het welcke gheen plaets en kan hebben in een volck het welcke hem een ander door overghevinghe ofte door een ongheliјck verdrach onderwerpt. Noch veel klaerder spreeckt Tacitus elders vande Batabiers dat sy door de grootheydt der Romeynen inde Societeyt van alsulcken die machtiger waren niet en waren ghesmacht. Want alsoo ghemeenlick onder de ongheliјcken gheen rechte Societeyt en blijft / maer eerder alsulck eene als de Leeu maeckte / soo inde fabulen werdt beschreven / de welcke alles derwaerts brenght daer de meeste macht is / soo bethoont hy klaerlijck dat de Batabiers door haer oprechte vromicheydt ende gheтrouwicheydt dit hadden verworven / dat sy de Societeyt / dat is eenparigheydt van recht / niet met woorden / maer met de daedt selver behielden. Het selve werdt noch alsoo besloten. Het volck dat onder de Romeynen was / bethoonde dat sy onderworpen waren door drie teyckenen : Dat sy stonden onder het ghebiedt vande Roomsche Magistraten : Dat sy tribuyt opbrachten / ende dat sy tollen gaven. Soo veel de Roomsche Magistraten aengaet / die en zijn int Eylandt vande Batabieren noyt gheweest. Maer door oock Civilis in de oratie tot zijn Landsluyden seyd / dat noyt enen Luytenant der Romeynen tot de Batabieren en quam : Maer sy regierden haere Republique door haer eyghen wetten ende eyghen Magistraten. Oversulckx en werden sy noyt onder geconquesteerde Provintien ghereeckent : Maer dickwils spreeckt Ta-

citus van het volck der Batavieren, de by een komste der Batavieren, het burgerschap der Batavieren: Met welcke woorden hy niet anders te kennen en gheeft / dan dat wy huydensdachs een vrije regieringhe noemen / ghelijck Cesar noemt het Burgherschap vande Switsers / dat is de Republijcke. Nu soo veel de tributen ende tollen aengaet / waer van bykans gheen natie vrij en is gheweest / al waert schoon dat de selven anders haer eyghen wetten als door een weldaedt van 't Roomsche volck ghebruyckten / de Bataviers en gaven noch het een noch het ander. Tacitus seydt / sy en werden met tribuyten niet beswaert, nochte door de Tollenaers verdruckt. Ende terstont daer nae seydt hy datse waren vrij ende exempt van lasten ende contributien. Civilis inde oratie tot de Walen noemt de Bataviers vrij van tribuyten. Ende de Bataviers selfs van haer selven spreeckende / segghen dat henluyden gheen tribuyten en werden opgheleydt. Wat de vordere articulen int verdragh zijn gheweest / het selve souden wy te vergheefs ondersoecken: Anders dan dat waerschijnlijck is / dat de Bataviers ende de Romeynen hebben bedonghen / dat sy de eenen den anderen met volck te hulp souden komen. Want soo wel de Bataviers / de welck alle daeghs met haer naeghebuyren om haer limiten in questie waeren / hadden minder te vreesen indien sy steunden op de Roomsche grootheyt: Ende de Romeynen saghen dat sy teghen de Belghen / Duytschen / Brittoenen, jae teghen de gheheele werelt een groot behulp souden hebben aen de Bataviers / als die daer waren in vromicheydt de voornaemste van alle die Volckeren daer ontrent / wesende even uytnemende in Ruyterye, Voet-volck / ende Boots-volck ende bequaem toe alle soorten van oorloghe. Daerom ghelijck nu ter tijdt de Switsers doen aen veel Coninghen / soo leverden doen ter tijdt aen de Romeynen de Bataviers Benden ende Vaendelen / de welcke als Tacitus seydt / nae de oude insertinghe by de edelste van hare Lantsluyden wierden gheregeert. Dit is mede gheweest een groot teycken der eenparicheydt / de welcke int Roomsche rijck seldt saem was / dat de Bataviers over het Volck dat sy henluyden te hulp sonden / selver haere Veldt-Oversten stelden / ende de selfde niet en ontfinghen vande Romeynen. Dat is t' gunt Tacitus seydt / dat de Bataviers alleen Mannen ende Wapenen het rijck toebrachten: ende op een ander plaets / dat sy tot een toevlucht waren ghehouden alleen om gebruyckt te werden tot veldtslagen, ende dat sy bleven bewaerders ten oorloghe ghelijck als de Wapenen ende het gheweer. Behalven het behulp van volck ontfinghen de Romeynen oock noch wat anders dat seer groot was uyt de vrundtschap der Batavieren / namelijck het ghebruyck vant Eylandt / daer sy niet alleen eenighe Garnisoenen hadden / maer oock een Vloote aen het strangh / ende alles dat haer diensthigh was om de Duytschen ofte Brittoenen het oorloch aen te doen. Het en is niet te twijffelen of Cajus Julius Cesar / de welcke de eerste vande Romeynen sich tot binnen dese contreyen begheben heeft / oock de eerste is gheweest door den welcke de Bataviers

taviers tot de voorseyde Societeyt ofte bondtghenootschap zijn ghebracht: Want hy maeckt selver vermaen van't eylandt vande Batavieren/ ende bethoont dat hy soo verde ghekomen is daer den Rijn ende Maes in malcander loopen : ende dat hy in zijn heyrtocht tot zijn hulp Batavieren heeft ghehadt / 'tselve druckt Lucanus expresselijck uyt. Hy schrijft oock selve dat by hem gheweest zijn Duytsche ruyteren / daer nae oock eenich licht ghewapent voetvolck / de welcke of selfs Bataviers / ofte daer onder zijn gheweest / te meerder om dat de reste van Duytslant een vyantlick ghemoet hadden teghen de Romeynen / ende dat Cesar schrijft dat de selfde ruyteren ende knechten waren t'samen vergadert uyt de Republiquen / de welcke hy selver hadde in vrede ghebracht. Dit zijn die ghenighen door welker vromicheydt voornamelick Orosius schrijft dat Walslandt door Cesar was overwonnen. Dit zijnse welcker aenval de Walen by Noyon niet en konden wederstaen. Hier door ist dat Civilis sich roemt dat die van Bourgongie ende van Avvergnie door de Batavische ruyterije zijn overrent gheworden. Dese zijnt die de Walen / als sy Cesarem opte greynsen van Langres aenvielen / hebben afgheweert. Dese hebben tweemael den vyant by Aussois met een veltslach overwonnen. Door de vromicheydt van desen zijn die van Beouvois op de vlucht ghedreven. Daer na soo veel de Pharsalische victorie aengaet / Cesar hadde voorseydt dat daer van het beginsel van niemandt anders en soude komen/ ende de uytcomsten heeft sulcx mede ghebracht / ghelijck Florus ende Dion betuyghen. Het zijn de selfde Batavierschе Ruyteren / de welcken als door een eyghentschap hebbende door de Wateren met haer Paerden over te swemmen / Ptolemeum ende die van Alexandrien / de welcke Cesarem aenghevallen waren / opte vluchte hebben ghedracht. Door welcke groote exempelen/ van ghetrouwicheydt ende vromicheydt / Cesar Augustus den Batavieren / ghelijck nu veel Koninghen den Switsers doen/ tot syne lijfwacht heeft ghenomen. Het welcke oock de navolghende Keyseren hebben ghevolcht. Hier van vermanen Dion/ Suetonius/ Tacitus / ende anderen. Germanicus is onder Tiberio/ soo door de goede ghelegghentheyt van 't eylandt / als door der Batavieren vromicheydt/ ghelijck met het exempel vanden veldt-Overste Carioval-da klaerlick bewesen wert / grootelicx gheholpen gheweest. Ten tijde dat Claudius regierende/ als Plautius in groot Britagnie was ghesonden/ soo is een groot deel van't selve eylandt t'onderghebracht deur een sonderlingh ende wonderbaerlick toedoen vande Batavieren / ghelijck Dion betuyght. Wederom onder Nero / als Suetonius / Paulinus groot Britagnie gouverneerde / is aldaer by veel nieuwe proeven de eer vanden Batavieren vermeerdert: Onlancx daer nae zijn ghevolcht de inlandtsche oorloghen der Romeynen / welcker gheval ende ongheval meest heeft ghehanghen aen de Bataviers. Desen hebben Galbam verheven / ende daer nae Vitellium. Self de Roomsche legioenen noemen hen luyden den sterxten leden van haer

legher, de alderkloeckste Mannen, oude krijchsluyden, overwinners in soo veel oorlogen. Tacitus seydt dat de Regimenten vande Bataviers, nae dat sy haer begaven, waren een groot gewichte of sy mede of tegen vielen. Hier om een helft het volck van Vitellius niet ghedorven Civilem om den Hals brenghen/ op dat niet door de straffe van een Man, de welcke onder de Batavieren seer machtich was, sulcken dapperen volck soude vervreemt werden. Ende Martialis spreeckende van een Batavier/ seydt

Dit aensicht werdt ghevreest.
By uwen Vader meest.

Naedemael dan de weldaden der Batavieren die sy aende Keyseren ende aent Roomsche Rijck hadden bewesen soo groot waren/ dat sy soo grooten ghenut hadden van dit eylandt/ dat daer was soo groote vromichheydt ende soo groote mare vande hulp die sy van daer kreghen/ soo ist gheensints te verwonderen dat 120. jaren langh (want soo veel jaren zijnt te reeckenen van Cajus Julius Cesar af tot de Keyser Vespanianum toe) de Bataviers haer eere ende volcomen recht vande Societeyt hebben behouden. Maer doen ter tijdt als de Romeynen de hulpsaemheydt veranderen in een pressinge ofte noodwervinghe/ ende dese wervinghe deden niet alleen met groote gierichheydt/ maer de selfde (t'gunt vrye luyden niet en stont te verdragen) met de smaedelickheydt van schoffieringhen versmaerden/ soo hebben de Bataviers ghedaen t'gunt vroome luyden betaemde/ aennemende de waepenen waer mede sy haer vryheydt ende haer eerbaerheydt souden beschermen. De oorsaecken verthoont Civilis/ segghende dat sy niet ghehouden en werden als medeghesellen, ghelijck van ouden tijden, maer als slaven. Dat sy daer om rechtvaerdige wapenen teghen de gemeene Heeren hadden aengenomen. Dat de vrijheydt uyter natuyren oock de stomme beesten was gegeven. Uyt de Historie van de oorloch blijckt wat een liefde de Bataviers hebben ghehadt om hare vryheydt te behouden/ door de welcke sy niet ghevreest en hebben te beroepen de kracht van Roomen ende vijfthien legioenen rontsom hen luyden ghestreckt legghende: Daerom/ghelijck Tacitus seydt/ is de Roomsche naem uyt der Batavieren eylandt verdreven: sy luyden wierden deur gans Duytslant ende Walslandt met een grote faem van autheuren vande vrijheyt vermaert. Dit is oock int selfde oorloch aen te mercken/ als de Walen t'samen de waepenen hadden aenghenomen/ ende dat sy oock de Roomsche Legioenen met eede hadden verplicht/ dat Civilis noch hem selven, noch eenige Bataviers aenden eedt vande Walen heeft verbonden: Te weten om dat het niet en betaemde dat een vry volck/ ende 't welck voor de vryheydt streedt/ aen anderen eenighen eedt soude doen. Wat uytkomst het selve oorloch heeft ghehadt/ het welcke de Bataviers door het besluyt van beyde de Staten/ onder het beleyt van Civilis teghen het ongherechtich heerschen vande Romeynen/ hebben aenghenomen 't selve en is soo claer niet: om dat de Historie van Tacitus in dit deel ons ontbreeckt. Maer door dien

Tacitus

Tacitus seydt dat Cerialis aen Civilem pardon presenteerde / ende pays aende Batavieren / ende dat Josephus de Jode schrijft dat dit oorloch met een pays is ter neder ghelept / soo en twijfele ick niet of de Bataviers zijn wederom ghestelt in haere oude staet van de Societeyt : ende dat te meer om dat Tacitus schrijvende van de zeeden der Duytschen / ten tijde Trajanus die ten tweedemael Consul was / seydt dat de Batavieren behielden haer oude eere ende het merckteycken vande oude Societeyt : ende met het gunt daer nae volcht / bethoont hy klaer ghenoech dat sy nae 't selve oorloch noch met tributen / noch met tollen en waren beswaert : maer dat sy bleven by haer recht/alleen met die conditie dat sy den Romeynen hulp souden seynden. Ende seecker aldaer te vooren / ten tijde Domitianus regierde/ hadde Agricola vande Bataviers gheholpen zijnde seer groote saecken in Britangie te weghe ghebracht. Oock mede als Adrianus zijn legher by de Danou hadde / soo is daer grooten dienst gheschiet by t' Batavisch crijchsvolck. Nae die tijden en is niet alleen niet vermindert het recht van de Batavieren / maer is oock henluyden meerder eere toeghelaten / het welcke betuyghen de oude opschriften de welcken by ons ghevonden zijn / vande welcke eenighen voortbrengen de tijden van Severus / de anderen van Antonius ende Geta. Want dese en noemen de natie vande Batavieren ende de Bataviſche burgeren gheen medeghesellen / ghelijck sy voor dese waren ghenoemt / maer Broeders ende vrunden soo wel vant volck als van 't Rijck van Roomen, uyt welcke naem / ghelijck een seecker Panegyrische schrijver seydt/blijckt soo wel de ghemeenschap als de eenparicheydt vande waerdicheydt. Nae dese tijden hebben de Vrancken ontrent den Rijn begonst bekent te werden / teghen de welcke de Batavieren ende Romeynen ghestadighe oorloghen hadden. Dickwils zijn de Vrancken in der Batavieren eylande inghevallen / dickwils zijn sy verdreven. Ende ten laetste als Constantius regierde / alsoo de Vrancken met hen sleypende de Alamannen ende Saxen als haer mede ghenooten wijt ende sijt sweefden / soo heeft Julianus by Straesborch hen luyden met een groote slach bedwonghen. Het gheluck van welcke slach Ammianus leert datmen der Batavieren vromicheyt voornemelijck danck most weten : want de Roomsche ruyterye was al op de vlucht / ende de vyanden begonsten al met haer swaerden de verwelfde slachordre te doorbreecken / als de Bataviers henluyden in de meeste noot zijn te hulp ghekomen / een schrickelicken hoop volckx als de woorden van Ammianus mede brenghen : oock quamen sy met haer Coninghen : waer uyt besloten werdt dat doen ter tijdt noch was ghebleven de selfde regieringhe by de Batavieren / de welcke syluyden van ouden tijden hadden ghehadt / behalven dat sy luyden om de ghestadighe oorlogen/ meerder ghebruyckten het gheduyrich ghebiet der Coninghen / dan het extraordinaris ghebiedt vande Veldt-Oversten. Dat voorts de Romeynen / ten tijde haer Rijck in zwaricheydt was/haer kloeckste bondtghenoten int minste niet

ste niet

ste niet van hare gherechtigheden en hebben ontrocken / kan de reden sel ghenoegh leeren. Doch en staet niet te twijffelen of de harde oorloghen me de Vrancken die van 't ghebiedt af van Valerianus tot het rijck van Juli anus ontrent hondert jaren ghestadigh hebben ghedurt / hebben de natie der Batavieren van volck seer uytgheput: Oversulckx is ghesciedt dat eer stelijck de Salij een voornaemste natie der Vrancken / een ghedeelte van het Eylandt van Batavia / soo ick meene / 't gunt naest aen Overyssel is hebben inghenomen / ende 't selve met goede wille der Romeynen ende Batavieren behouden / maer also de Quaden zijnde een Saxense natie henluy den poochden uyt haer besit te stooten / soo heeft de Keyser Julianus eerst de Salios zijne nieuwe vrunden met wapenen beschermt / ende heeft eyndelijck de vrede alsoo ghemaeckt / dat de Quaden ende de Salij zijnde dese de vroomste der Vrancken / ende de andere der Saxen / vereenicht zijn / ende aenghenomen in het ghemeene lichaem ende naem der Batavieren. Over sulcx zijn oock eenighe Legioenen tot behulp der Romeynen uyt de Quaden Salijs / ende Batavieren versamelt / de welcken te samen den naem der Batavieren hebben behouden / als uyt Zosimo kan werden verstaen. Waer uyt blijckt dat de Batavieren vermeerdert zijnde deur het aengroepen van andere natien 't recht van hare vryheydt onvercort hebben behouden. Maer insonderheyt hebben de wapenen der Batavieren ontrent dese tijden in groot Britagnie de saecke der Romeynen / in groot ghevaer staende / onderstut / ende is alsdoen Gouverneur van Britagnien ghemaeckt Civilis / de welcke een Batavier van Coninckliicke geslachte is ghe weest / als mijns beduunckens de naem selfs afkomstich zijnde van dien vermaerde veld Overste ten tijde van Vespasianus ghenoechsaem mede brenght.

Het vierde Hooft-stuck.

Hoedanich de Republique der Batavieren is geweest nae den val van 't Roomsche Rijck.

VAn desen tijdt tot de eerste instellinghe der Graven / gheduyrende ontrent vijf honderdt jaeren / ontbreecken ons de Historien grootlickx. Dat middelertijdt de Saxen / Wilten / Slaven / ende daer nae Noordmannen ende Deenen / met invallen ende rooven alles hebben beschadicht / ende dat ter andere zijde de vromicheydt der Batavieren onder veel verlies heeft aenghenomen / dewijle sy haer persoonen ende goederen beschermden / is seecker ghenoech: Maer de reste steeckt in groote duysternisse. Den naem begint hier oock verandert te werden: Alsoo de naem van

van Batavie / ofte Betuwe beslooten is gheworden in het bovenste deel van het Eylandt / ende de Batavirs die nederwaerts woonden / begonst hebben Vriesen ghenaemt te werden / 't welck niet en is te verwonderen / alsoo al in Plinius tijden een ghedeelte van de Batavirs kleyne Vriesen ende Frisiabones wierden ghenoemt : ende selfs by de oude opschriften kan blijcken / dat onder de Batavirs die der Keyseren Lijf-schutters waeren / eenighe Frisiabones zijn gheweest. Nu 't schijnt wel dat de naem van Vriesen yenluyden behaecht heeft / of wel om dat het selve woordt in onse tael de Vryheydt nae by komt / ofte oock om dat de Vriesen omringht zijnde met Meeren ende Poelen daer niet wel en was aen te komen / ende des te onverwinnelijcker zijnde een toevlucht hebben gheweest voor alle andere Batavirs die meer open laghen jeghens die inVallen van de Barbaren. Altijdt sult ghy bevinden dat de eerste Graven eer de naem van de Hollanders heel bekent was / niet anders als Vriesen zijn ghenoemt. Ghelijckerwijs nu Tacitus voortijdts van Coninghen ende Veldt-Oversten ende Ammianus weynigh voor desen tijdt van Batavische Coninghen mentie is maeckende / alsoo ist oock dat de oudste Schrijvers van de Fransche ende Duytsche Historien ontrent desen tijdt noemen eenighe Coninghen der Vriesen / die teghen de Vrancken seer hart hebben ghestreden : Ende onder anderen is den naem van Radboud seer vermaert / wiens Hoff tot Medenblick werdt verthoont. Nae de Coninghen sult ghy vinden eenighe Veldt-Oversten met uytghedruckte naemen. Dese zijn die oock Potestaten / ofte Moghenschappen werden ghenoemt. Het is wat vreemt dat wy by Procopium lesen / dat inde groote Zee ontrent de Monden van den Rijn / een Eylandt met namen Britten soude zijn / legghende teghens groot Britangie over : Dat het selve Eylandt bewoont wierdt by drie Natien / welcker naemen waeren Brittoenen / Enghelen / ende Vriesen : Dat uyt de selve jaerlicks veel Luyden ginghen verhuysen in de onbewoonde Landen der Vrancken : Ende dat de Vrancken daeromme hoewel sy over het Eylandt gheen recht en hadden / alsoo het selve by zijn eyghen Coninghen wierde gheregeert / niet te min daer nae ghetracht hebben datmen ghelooven soude dat het onder haer was : Ende midtsdien de Coningh der Vrancken in een Ambassade die hy nae Constantinopolen aen den Keyser Justinianum sont / met eene ghesonden heeft eenighe Luyden van het voorseyde Eylandt / om daer mede eenichsints ghebiedt over het Eylandt te pretenderen / dat dit Britten is Batavie gheweest / of een ghedeelte van Batavie aen Zee gheleghen / kan ghesepdt werden met waerschijnelijcke reden : Alsoo inde Zee / ende de Monden van den Rijn gheen ander Eylandt en is / ende daer-enboven blijckt dat op het Batavische Strant aen de middelste mont van den Rijn een Huys is gheweest met naemen Britten / waer van noch huydensdaeghs eenighe overblijfsels ghesien werden. Dat nu van het Huys het Eylandt / ofte van het Eylandt het Huys zijn naem heeft ghekreghen is

niet

niet nieuws/ alsoo by ons oock het Vlie de naem van oudts heeft ghegheven aen de Revier/ ende het Huys/ ende nu aen het Eylandt van Vlielandt. Indien dan dit soo is / soo hebben noch twee andere Natien / behalven de inghebooren die wy gheseydt hebben Vriesen ghenoemt te zijn / het Eylandt bewoont / te weten de Enghelen / een oudt Duytsch volck/ ende de Brittoenen die misschien door het ghewelt van de Pieten/ ofte Noordmannen ghedwonghen zijn haer vaderlandt te verlaeten / ende seeckerder wijckplaetsen te soecken. Het is altijdt buyten twijffel / dat de Enghelen ende Saxen beseten hebben de Zee Kusten die naest zijn aen de Batavier / ende dat sy tot verscheyden tijden van daer in Britagnie / 'twelck nu Enghelandt ghenoemt werdt / zijn over ghevaeren. Het is oock bekent dat Willeboort uyt Enghelandt hier is overghekomen / ende onse Voor-ouderen de waerheydt van de Christelijcke Religie verkondight heeft met de selve tael die doe by de Enghelschen wierdt ghebruyckt. Ten is oock niet buyten apparentie dat de Brittoenen haere toevlucht soo wel tot onse moerachtighe plaetsen als tot de Zee Kusten van Vranckrijck / nu kleyn Britagnie ghenoemt/ hebben ghenomen. Maer dat de Vrancken wel hebben ghestaen nae de eer van haer Rijck dus verre uytgestreckt te hebben/doch inder daet geen gebiet over dit Eylandt hebben ghehadt / ofte ten minsten niet beneden Utrecht/ 'twelck eenighe houden ghewecst te zijn 't afscheyt van het Rijck der Vrancken Austrasien ghenoemt/ dient seer tot de vrijheydt van de Zee Batavier: Zijnde over sulckx wel te ghelooven / dat de selven van tijdt tot tijdt vermeerdert zijn ghewoorden met aenwas van nieuwe Natien : Ende dat sy met de Vrancken bevredight zijnde door de ghemeene vrees der Noordmannen/ ende met hen luyden te saemen ghevoecht door een vaste verbondt haer oude manier van regieringhe soo onder haere Coninghen als onder de Velt-Oversten hebben ghecontinueert tot der Graven tijden/ waer toe wy nu sullen komen.

Het vijfde Hooft-stuck.

Hoedanich de Republique der Batavieren is geweest ten tijde vande Graven.

VAn de instellinghe des Graefschaps sal ick voor by gaen/ 'tgunt anderen hebben voor ghegheven / die daer inne ghevolcht hebben de authoriteyt van eenighe gheruchten die heel laet zijn ghesproten/ zijnde ghegront op eenighe Brieven die haer selven ghenoech wederlegghen/ ende sal alleenlijck segghen 'tgunt tot de saecke dient / ende 't gunt my

dunckt

bemerckt waer te zijn door gheen lichtvaerdighe redenen. Het is dan soo dat voor Diedericks tijden / die de eerste van de Graven van Hollandt ghereeckent werdt / in Hollandt veele Oversten zijn ghe weest / niet van de gheheele Natie / maer die over een ghedeelte hadden te ghebieden / als die waeren ghewe est die by Tacitum ende Cesarem zijn beschreven. Dese Oversten wierden met een naem / de welcke inde oude Duytsche Wetten dickmael te vooren komt / Graven ghenoemt: Het welck niet anders en is te segghen als Rechters: Waeromme wy oock de Berechters ofte Amptluyden vande Dijcken / Dijckgraven noemen: Ende wel met reden zijn de Oversten soo ghenoemt / alsoo haer bysonderste ampt was / als vooren verhoont is / het recht te bedienen. Waerom nu de Graven ofte Rechters by de ghenighen die in de ongheletterde tijden Latijn spraecken Comites ofte Ghesellen zijn ghenaemt / en kan ick sonderlingh gheen oorsaeck bemercken / dan misschien om dat sy onder malkander waren van ghelijcke aensien ende waerdigheyd. Hier van ist dat de Landtschappen die eertijdts Pagi wierden ghenoemt de naem van Graefschappen hebben ghekreghen. Sulckx is in Zeelandt Walcheren een Graefschap ghewe est: Ende daer nu Hollandt is / zijn Maeslandt / Kennemerlandt / ende Texel / elck Graefschappen ghewe est op haer selven: Het welck de Historien ende oude stucken klaerlick betuyghen. Sulckx zijn oock de Voor-ouders van de Heeren van Wassenaer voor Diedericks tijden Burch-graven ghewe est / dat is Rechters van dien Burch die in de plaetse was ghekomen (soo wel te ghelooven staet) van de oude Stadt. Lugdunum Batavorum / nu Leyden / doen ter tijdt door de Noordmannen zijnde ghedestrueert / midtsgaders oock van eenich omlegghende landt / aen welcke Heeren als bewaerders vanden Rijnstroom oock eenighe tollen van oudts zijn betaeldt / die tot nu toe by haere nakomelinghen zijn ghebleven. Ten selve tijde waren oock eenighe Steden hier te lande: sulckx dat Schafnaburgensis een oude schrijver Vlaerdinghen ende Rijnsburgh noemt seer stercke steden van Vrieslandt / waer by ghevoecht kan werden Vroonle eertijdts de hooft-stadt van het Noorder quartier Dordrecht ende Haerlem zijn oock van gheen kleyne oudtheydt. De voornaemste Heeren van dien ick ghesevdt heb / ende de Magistraten van de steden dat de Noordmannen haer daghelickx vyandtlijck bejeghenden / ende nu des te wreeder waren overmidts dese onse Batabiers onlanckx de Christelijcke Religie hadden aenghenomen / hebben int ghemeen beraedtslaecht / soo wel te dencken is / hoe dat sy niet alleenlijck souden hebben eenighe seeckere toevluchten teghens haerer vyanden ghewe ldt / als sy dus langh hadden ghehadt / maer hoe sy oock haer vaderlandt voor den teghenwoordighe ende toekomende tijdt van soo quade innemers souden moghen bevrijden. Waer toe alsoo het ghebiedt van Veldt Oversten tydelijck ende onghedurich zijnde niet ghenoechsaem en was / hebben sy goedt ghevonden nae het exempel van hare voor-ouders / die wel Coninghen hadden ghehadt

behou-

behoudens hare vryheydt / een Vorst te stellen over 't gheheele lichaem van de Republijcke : dien sy nochtans niet en hebben ghegheven den naem van Coningh / als de welcke doe niet meer en wierdt ghebruyckt anders als in een opperste ende absolute macht / maer den ghewoonelijcke ende by haer ghebruyckelijcke naem van Grave / dat is Rechter : met dat onderscheydt nochtans dat dese niet Graef en wierdt ghenoemdt met bynoeghsel van eenich quartier / maer simpelijck / als rechter zijnde selfs over de andere rechters. Tot dit ghebiedt is buyten twijffel ghekoozen die van adel ende macht onder de Heeren ende Oversten de voornaemste was. Dese is gheweest Diederick die inde oude stucken de Vriese werdt ghenoemdt. Want dat de Batavierś die aen Zee zijn ghesetem Vriesen wierden ghenoemt / hebben wy te vooren uytgheleydt / ende 't selve werdt klaerlijck betuyght met de voor-verhaelde plaetsen van Schafnaburghensis. Johan vander Does / den Vader / Heeren van Noortwijck / een Man soo van weghen zijn Adel onder de zijnen als by allen van weghen zijne gheleerdtheydt bekent / in die boecken waer mede hy zijn Vaderlandt met een eeuwighe weldaedt aen hem heeft verbonden / vertoont klaerlijck uyt Regino een oudt Schrijver / dat desen Diederick een broeder heeft ghehadt met naeme Walgher : Dat des selfs Walghers ende Diederickx Vader is gheweest / Gerlof die van Regino / een seer ghetrouwe Schrijver van de Fransche gheschiedenissen / een Graef der Vriesen werdt ghenaemdt. Diederick is dan te vooren een Graef gheweest / ende een Grave Soon / maer Graef van een seecker quartier / niet van de gheheele natie / welcke eer hem eerstelijck is aenghekomen met goede gunste ende gheneghentheydt / soo wel te dencken is van de Heeren ende van de Luyden van de Steden. Ende alsoo in de chartren van Utrecht vermaen gheschiedt van een Landtschap gheleghen in het Zuyder quartier Hollandt ghenaemdt / soo en is misschien niet buyten de waerheydt / dat dit selve Landtschap is gheweest het Graefschap van Diederick ende syne voor Ouders / ende dat daer nae het gheheele lichaem van de Republijcke die hem was vertrouwt inde ghemeenschap is ghekomen van de selve naem / op dat de Vriesen wonende aen dese zijde van het Vlie met een eyghen naem van de groote Vriesen aen het ander zijde van het Vlie woonende souden werden onderscheyden. Niet te min werdt het ghedeelte naest het Vlie tot noch toe West Vrieslandt ghenoemt / 't welcke met Holland maeckt eene Republijcke. Hier mede komt seer wel over een 't gunt de Staten van Hollandt hebben gheallegheert / inde vermaerde questie die tusschen henluyden ende die van Brabant voor Carel de vijfde Keyser ende Vorst van de Nederlanden is ghedisputeert. Want alsoo die van Brabant seyden dat hen luyden van Keyser Karel de vierde was verleendt seecker Privilegie / als sy buyten haer landt in rechte niet en souden moghen werden ghetrocken / sustinerende mitsdien dat oock dien van Hollandt niet en soude gheoorlooft zijn teghens de Brabanders te pro-

cederen

cedeeren by arrest nae de Hollandsche manier: Soo hebben de Staten van Hollandt ter contrarie verthoont/ dat het selve privilegie henluyden niet aen en ginck. Want dat sy ende haere Graven hadden van alle oude tijden opperste macht/ ende allerley jurisdictie sonder yemant daer in te behoeven te reeckenen/ ende dat van den tijdt af dat Diederick den eerste het landt van Hollandt gheens Coninckx macht onderworpen zijnde/ uyt handen vande Barbaren weder hadde ghekreghen. Dat de selve Graven van alle tijden in haer Graefschap ghelijcke macht hadden ghehadt als de Keysers in Duytslandt ofte Italien/ sonder aen yemant by maniere van leen verbonden te zijn/ het welck oock konde afghenomen werden uyt de successie vande Vrouwen in het Graefschap/ende daer uyt dat de Graven groote delen van het Graefschap/als de heerlijckheden van Voirn/Arckel/ende Putten/ aen anderen te leen hadden uytghegheven/ ende dat noch tot erfleen/ sonder bewilliginghe van eenighe uytheemsche macht. Dat oock de ordonnantien van het Duytsche rijck met hoe seer ghenerale woorden de selve mochten zijn beschreven/in Hollandt noyt ten minsten ghepubliceert en waeren/ ende datmen de selve oock in gheene deele ghehoorsaemt hadde/ het welck sy oock verhoonden met een versch exempel: Want alsoo de Duytschen van de successien die buyten Testament aen komen veel hadden gheordonneert/ oock met derogatie van alle coustuymen ter contrarie/ soo en waren nochtans de erffenisse in Hollandt nae gheen andere rechte als nae haer eyghen coustuymen tot dien tijdt toe ghedefereert. Dat oock de saecken vande Grave/ ofte de Staten by het Duytsche Camer-gericht noyt en waren gheoordeelt, Het welck alsoo by die van Hollandt ghe allegeert ende bewesen was/ soo is verklaert dat het privilegie dien van Brabandt ghegeven in Hollandt gheen plaets en hadden. Daer benevens Philips van Leyden/ die ten tijde als Willem de eerste van Beyeren Hollandt regierde/ een Boeck van Regieringhe heeft beschreven/ende het selve Boeck/ alsoo hy professie dede van de rechten in Vranckrijck/ aen zijnen Vorst heeft toegheeyghent/seydt dickmael in het selve Boeck dat den Graef van Hollandt Keyser is in sijn Graefschap. Wy weten wel dat de Duytsche Keysers/ ghelijck oock vande Vrancken uyt Procopius hier vooren is ghesejdt/ plaghen te pretendeeren/ dat soo wel de Graven van Hollandt als andere Vorsten/ jae selfs oock de Coninghen haere Vasallen waren/'t welck of hen luyden al schoon toegestaen werde/ soo en souden daerom de Hollanders niet laten vrij te wesen/ (alsoo) zhelijck Proculus een oud Rechtsgheleerde wonder wel verhoont/ de particulieren die in eens anders bescherminghe zijn/ daerom niet en laten vrij te zijn/ om dat sy niet en zijn van ghelijcke waerdigheydt als haere beschermers/ ende van ghelijcke een volck des niet te minder vrij en is/ om dat in haer verbont is begrepen/ dat sy de hoocheydt van een ander met beleeftheydt souden hebben te respecteren/ midts dat sy hun de hoocheydt van een ander niet en hebben onderworpen. Waer uyt oock de naem van vrije

Leenen is ghesprooken. Maer evenwel dese selve verbintenisse van leen/ hoedanich/ de selve oock souden moghen zijn/ en hebben de Graven niet toeghestaen / als af te nemen is soo uyt het gunt by ons hier vooren is gheseydt/ als uyt de Historie vande oorloghen die de eerste Graven / ende namentlick Diederick de vierde tot voorstant van haer eer / ende waerdicheydt teghens de Keysers met goede voorspoet hebben ghevoert. Ende ghenomen dat eenighe daer toe ghebracht zijnde in tijde van noodt ofte by eyghen consideratien van de Keysers dependerende haer tot beschermers hebben aengheroepen/ het selve nochtans soo gheschiedt zijnde sonder consent van den Staten/ en soude noch de Republique / noch oock de naekomende Vorsten in haer recht niet hebben konnen prejudiceren. In alle ghevalle is ons vastelijck bekent / dat noch die van Bourgongien / noch die van Oostenrijck / waer van de memorie de seeckerste is / aen de Keysers ter saecke van Hollandt gheen Manschap hebben ghedaen. Ende dat Hollandt niet en is onderworpen de Wetten ende Gherechten van de Keyser ende het Rijck / 'twelck wel 't voornaemste poinct is / bekennen de Duytschen selve. Alsoo dan hier uyt klaer is / dat de opperste macht over de Hollanders binnen henluyden is gheweest / ende niet en heeft ghehanghen aen een Uytheemsch ghebiedt/ rest nu te sien het ander / 't welck is wat inde Republijcke 't Recht ende macht des Vorstes / ende wat der Staten is gheweest / 'twelck wy eyghentlijck souden weten / in ghevalle de Wetten van het ghebiedt dat aen Diederick is ghegheven waeren te vinden. Maer behalven dat hier vooren is gheseydt / dat by de Duytsche natien / soo ghemeene als particuliere saecken heel laet zijn begonst beschreeven te werden / soo is oock de memorie van alle die tijden / uytghenomen van eenighe Oorloghen ende andere dinghen dit stuck niet aengaende / t' eenemael verlooren. Nochtans alsoo voor dese tijden aen de Batavische Coninghen niet soo seer een macht is ghegeven gheweest / als een authoriteyt / ende dat in onse Vaders tijden selfs de Uytheemsche Schrijvers hebben aengheteyckent / dat het ghebiet der Vorsten in dese landen soo met wetten ghelimiteert als met der Staten resolutien ghematicht werdt / soo staen daer uyt seeckerlijck te presumeren / dat de regieringhe van de tijden tusschen beyden even de selve is gheweest die van de Voor-ouders was ontfanghen / ende wederom aen de naekomelinghen is naeghelaeten / te meerder alsoo niet wel en is te ghelooven / dat de treffelijcke Steden ende de Inghesetenen van Adel ende macht dien wy bethoont hebben ten voorseyde tijde gheweest te zijn van de eenparicheydt van macht daer aen sy ghewoon waeren tot een schijnelijcke onghelijckheydt souden hebben willen vervallen : Ende aen de ander zijde kennelijck es dat nae dat de grootheydt van de Graven door de t'saemenvoeginghe van andere Vorstendommen seer was ghewassen / insonderheydt onder de Huysen van Bourgongie ende Oostenrijck / de vryheydt meer af als toe heeft ghenomen. Dit zijn dan gheweest de voornaemste Wetten van de Regie-

ringe

ringhe. Dat van gheene Gravinne een man soude nemen anders nae het wel ghelieven van den Staten. Dat de Ampten van Raeden / Rentmeesters/Officieren aen gheen anderen als ingheborenen souden werden ghegheven. Dat de Staten vrij soude staen Staetsghewijs te vergaderen daer/ ende soo dickmael als haer soude ghelieven / sonder daer toe oorlof van den Graef van noode te hebben. Dat gheen nieuwe Tollen / ofte Gabellen opghesteldt souden werden/nochte oock van de ouden yemandt vrijdom ghegheven dan by bewilliginghen van den Staten. Dat gheen Oorloch by den Vorst soude moghen aenghenomen werden / 'tsy tot verweringhe/ het sy tot reparatie van aenghedaen ongheliick / anders als by goetduncken van de Staten. Dat de Vorsten in haer schrijven de Duytsche tael souden ghebruycken. Dat de Munte by den Vorst inghesteldt ende veranderdt soude werden / nae dat de Staten sulckx oorboir souden vinden. Dat den Graef gheen deel zijns Graefschaps hem quyt soude moghen maecken. Dat de Staten niet en souden moghen ten dachvaert beschreven werden buyten de Provintie. Soo wanneer den Vorst eenighe impositie / ofte contributie van noode souden moghen hebben / dat hy sulckx in persoone ende niet door sijne Stadhouder soude moeten versoecken sonder eenighe lasten te moghen afvorderen / anders als nae vrijwillich consent. Dat hy Recht ende Justitie soude moeten administreren door de ordinarisse Rechters. Dat de oude wetten ende coustumen onverbreeckelijck soude zijn. Ende indien den Vorst daer teghens yet ordonneerde/dat daer aen niemandt en soude zijn ghehouden. Dese rechten langhen tijdt by louter ghebruyck onderhouden zijnde / zijn daer nae by stucken beschreven / ende by de Vorsten van tijdt tot tijdt gheteyckent ghewerden / ten eynde den aert van de selve Vorsten door quade inghevinghe van hoofsche vleyers niet en souden verleydt werden tot een hoope van een onwettelijcke heerschappye : Ende ten laetsten / alsoo de Staten haer beklaeghden / dat veel fondamenten van de Regieringhe door ongheWoonte wierden omghestooten / soo zijn alle de voorseyde Wetten by een vergadert / ende soo van anderen / als naementlijck van Vrouw Maria van Bourgongie tot eeuwighe memorie besegheld. Hoewel nu de Hollanders in de successie van het Graefschap volchden de ordre vant gheslacht / niet te min op dat sy thoonen souden dat het ghebiedt niet en sproot uyt een Vaderlijcke erffenisse / maer uyt des Volckx / dat is der Staten bewilliginghen / soo en hebben sy niemandt voor haeren Vorst ghehouden eer hy hem aen de Staten by eede hadde verplicht / des Landts Wetten ende ghewoonte te onderhouden / het welck soo ghedaen zijnde wierdt hem wederomme trouwe ende gehoorsaemheydt belooft in des 'tgunt hy nae de Wetten soude hebben te ghebieden. Waeromme aenghesien dese Wetten zijn conditien ende voorwaerden die aen de macht zijn ghehecht / soo is kennelijck dat de Vorsten gheene macht en hadden om haer selven van de voorseyde Wetten te ontbinden / ofte te dispenseren / ghelijck by de gheenen

die van de Regieringhe hebben gheschreven ghenoegh verhandelt werde. Waer upt oock volght / naedemael de hoochste macht ofte Souverainiteyt niet en kan zijn by alsulcken een die ghebonden is aen eenighe inghestelde ofte Burgherlijcke wetten / ghelijck zijn meest alle de Vorsten nae 't Noorden / dat oock den Graef van Hollandt / als verbonden zijnde aen soo veel wetten/het recht vande opperste macht aen hem selve alleen niet en heeft ghehadt. Het gunt wy nu upt de woorden vande wetten ofte handvesten hebben voortghebracht / het selve / ende eenighe andere poincten van gheen minder insichte werden oock bewesen met seer oude exempelen. Want alsoo Aernolf den derde vande Vorsten twee Soonen hadde / soo is den outsten Syfrid die oock Sicco ghenoemt werdt / om een seeckere faute het ghebiedt ontseydt / ende is het Vorstendom den joncxste met naeme Diederick deur consent vande Staten ghedefereert. Diederick de vierde sonder gheboorte zijnde ghestorven / alsoo daer noch gheen exempel en was van Broederlijcke successie / hebben de Staten des overledens Broeders Florens Vorst verklaert. De Voochdije van Diederick dies naems de vijfde / dewijl zijn Jaren tot de regieringhe noch onbequaem waren/hebben de Staten aen zijne Moeder Vrouw Geertruyt bevolen / ende haer uytgheslijckt aen Robbrecht Soon eens Graefs van Vlaenderen / die oock daerom den bynaem vande Vriese heeft ghekreghen / om dat hy de Hollanders regierde/die noch doen ter tijdt niet nae en lieten Vriesen ghenoemt te werden. Ada des sevende Diederícx Dochter / alsoo sy den Graef van Loon hadde ghetrout met onwil van de Staten / is upt het Vorstendom ghestelt / ende is in haer plaetse aenghenomen Willem des seste Diederícx Broeders. Florens den vierde noch jonck zijnde/is zijnen Oom mede Florens ghenaemt tot voochde ghegheven. Nae welckes doodt / alsoo Alijdt de Moeye de Voochdije niet nae der staten raedt / maer nae haer eyghen goetduncken bediende / is de regieringhe bevolen aen Otto Graef van Geldre / die den jonghen Graef van seer verre Maeghschap bestont. Daer nae t' Vorstendom ledigh zijnde door de doot van Florens de vierde / hebben de Ridderschap ende Steden selfs de Republijcke ghereggheert / tot dat Johan Florens Soon uytlandigh zijnde / weder upt Enghelandt is aenghekomen / wiens Mombairschap den Grave Johan van Avennes is vertrout. Daer nae Vrouw Margriet/ alsoo sy scheen tot de regieringhe niet te dienen is afghestelt / ende in haer plaetse tot Graef aenghenomen haren Soon Hertoch Willem: De welcke daer nae uytsinnigh zijnde ghewoorden / soo is aen Hertoch Aelbrecht zijnen Broeder als Ruard de sorghe over de Republijcke bevolen / welverstaende dat hy de selve soude regieren met raide van Baenderheeren / Baenritzen / Ridderen ende Knaepen (het welck trappen zijn van Adel) ende der goede Steden. Deses Aelbrechts Soone Hertogh Willem / voorsiende dat hy sonder Mans oyr soude komen te sterven / heeft een dachvaert beschreven vande Ridderschap ende Steden / ende aldaer versocht ende verkreghen

kreghen dat de successie van het Graefschap aen Vrou Iacobā zijne Dochter toeghestemt soude werden. Maer alsoo dese Iacoba daer nae haer met ongheraede Huwelicken sulckx verliep dat sy des ghebiedts niet wel waerdich en was / soo heeft sy moeten sien dat by haer leven Hollandt aen Hertogh Philips van Bourgongnien is overghedraghen. Deses Philips Soons Dochter Vrou Maria is aen Maximiliaen Eertz-hertogh van Oostenrijck ghehuwelijckt : welcke Maximiliaen nae zijns Huysvrouwes doodt willende het ghebiedt behouden / ende 't selve niet bedienende nae het goet gevallen vande Staten / als momboir van Philips den tweede zijne Soon / maer absolutelijck ende Coninckelijcker wyse / soo hebben de Staten van Hollandt ende van de omligghende Provintien haer daer teghens kloeckelijcken ghestelt. De selve Staten vande Nederlandtsche Provintien hebben aen Karel den vijfde Keyser van die name / doen hy noch jonck zijnde eerst tot het Vorstendom quam / momboirs ghegheven. De selve Keyser Karel hebbende inde vergaderinghe van de Generale Staten zijn Vorstendom afgheleydt / heeft zijnen Soon Philips aen de ghetrouwicheydt van de selve Staten ernstelijck bevolen. Dit zijn teyckenen dat het Vorstelijck ghebiedt / ghelijck het oorspronckelijck van de Staten was ghekomen / alsoo weder tot henluyden is ghekeert soo dickmael als een Vorst is gekomen te ontbreecken. Vorder soo en salmen geen hantvesten ofte acten vinden van de oude Graven van eenighe importantie daer niet de Banerheeren ende Edelen overghestaen / ende de selven beseghelt ende bekrachtticht hebben. Want dese waren den outsten raedt van de Graven : ghelijck oock voortijts vande Duytsche Coninghen. Soo veel de Steden belangt / haer ghetal / ende met het ghetal oock haere waerdicheydt is van tijdt tot tijdt ghewassen. Van oudts heeft elcke Stadt haere Raedt ofte Vroedtschap. Een van de Raeden zijnde ghestorven werdt de plaetse by de anderen vervult uyt de vroomsten ende rijckxten van de Burgherije. Den selven Raed maeckt op eenighe plaetsen de principaelste Magistraten die Burghemeesters werden ghenoemt : op andere plaetsen presenteren sy de selve Burghemeesteren ende oock Schepenen die te recht sitten / aen den Vorst om de verkiesinghe te doen in sulcker mate dat sy dubbel ghetal nomineren / waer buyten den Vorst niet en is van de vrijheydt. Het blijckt oock by veel exempelen dat niet alleen de groote Steden ghelijck in de laetste tijden heeft begonst te gheschieden / maer oock de kleynen op de dachvaerden zijn ghekomen. Philips van Leyden hier vooren genoemt / vermaent dickmael van de Edelen / ende Regierders van de Steden / noemende de selve de Grooten van het Vaderlandt / ende segghende dat tot haere sorghe stondt by versuym van den Vorst toe te sien dat de Republique geen schade en soude lijden / vinde oock dat ten tijde van Willem de vierde die de laetste was van 't Huys van Henegouwen / gheleden nu twee hondert ende dertigh jaeren / tot Dordrecht een notabele dachvaert is ghe weest van de drie natien van Hollandt /

Zeelandt

Zeelandt ende Henegouwen / alwaer de ghedeputeerden van de Steden sterck by een waeren ghekomen ter oorsaecke van de tollen : Ende dat dese vergaderinghe den Hooghen Raedt werdt ghenoemdt. Dat voorts geen impositien / ofte contributien zijn inghestelt sonder consent van den Staten blijckt by alle de reeckeninghen / int Hooft van de welcken het ghedraeghe consent altijdt werdt vermeldt. Ende hier van komt dat van oudts ende in alle tijden by ons de voorseyde contributien ende impositien niet anders als Beden zijn ghenaemt : Welcke naem oock by Philips van Leyden dickmael werdt bevonden. overmits de selve als hier voorzen is aengheroert / wierden gheoctroyeerdt ter beede van de Graven / zijnde het selve een groot bewijs van dat het Vorstendom voor de authoriteyt van de Staeten heeft moeten buyghen. Jae selfs aen Philips / den laetste Graef / en is de neghenjarigh opstellinghe by de Staten niet anders toeghestaen als met voorschrift van seeckere Wetten / ende onder anderen / dat het gheldt soude werden ghehandelt by persoonen / die by de Staten daer toe souden werden ghecommitteert. Ghelijck mede openbaer is / dat de Staten 't recht van tot hare gheliefte te vergaderen tot de uyterste tijden die voor dit Oorlogh zijn gheweest hebben behouden. Wyt het gunt dus verre by ons gheseydt is blijckt dat de Graven van Hollandt bykans niet en hebben verschildt van de oude Coninghen : Maer dat sy alleen een naem hebben ghebruyckt die niet soo seer opsichtich en was / nochte soo verdacht voor de vryheydt / als wel was de Conincklijcke tijtel. Voorts dat de selve Graven wel zijn ghenomen nae het vervolch van 't gheslacht als by veele vrye natien / maer dat nochtans het ghebiedt henluyden sonder exceptie niet en was ghegheven / alsoo daer Wetten by waeren ghestelt / ende met eede bevesticht. Dat midts dien de authoriteyt van de Graven niet kleyn en is gheweest / maer dat oock der Staten macht soodanigh is gheweest in verscheyde saecken / ende namentlijck beroerende het gheldt / het welck is de senuwe ende kracht van een Republijcke / datmen met der waerheydt soude moghen segghen van de Graeven / het welck van de Duytsche Coninghen eertijdts is gheseydt / dat sy bevel hadden ter bede / ofte leensghewijs. Indien men hier toe een Wytheemsch exempel soeckt / soo en vinde ick nerghens een ghelijcker als inde Republijcke van Lacedemon / die by Plato / Polybius / ende veel wijsen / jae Apollo selve / soo gheseydt werdt / voor allen anderen is ghepresen. Want in dese succedeerden de Coninghen by ordre van 't gheslacht soo verre dat in plaetse van Coninghen die Kinderen waeren die Mombors die sy Prodicos noemden / ghebiet hadden in haere bewaeringhe : Maer de Coninghen en wierden tot het ghebiet niet toeghelaten voor ende aleer sy ghesworen hadden te sullen ghebieden nae 's Lands Wetten : ende de Coninghen hadden macht over elck een / maer over den Coninck de toesienders / ofte Ephori / midtsgaders den Raedt. Van de ouden werdt seer ghepresen een notable spreuck van Theopompus Coninck

van Lacedemon / de welcke / alsoo hem zÿn eygen Huysvrouw verweet dat hy zÿn eyghen hoogheydt vermindert hadde met het instellen van het ampt der toesienders / daer op antwoorde dat hy aen zÿne Kinderen wel een minder maer een gheduyrigher macht soude naelaeten. Want voorwaer 't is sulckx als by de ouden te rechte gheseydt is / dat alle Republÿcken bestaen in seeckere melodie / ofte accoort / ende de selve ghebroocken zÿnde dat sy alsdan komen te bederven. Welcke melodie mÿns beduynckens niet en bestaet in eenich ghelupt / ofte Snaren / maer in de wel ghetemperde eendracht des Vorstes met het Volck / des Volcks met den Vorst / ende van verscheyde Staten onder den anderen. In dese melodie zÿn de Vorsten / de Edelen / ende de Ghemeente langhen tÿdt bloeyende gheweest / terwÿl elck een den Vorst ontsach / ende de Vorst selve respecteerde de Wetten / ende de ghemeene vergaderinghen / terwÿl den Adel zÿn eer / ende de Ghemeente hare vrÿheydt behiel. Hier uyt zÿn ghevolght de goede succesſen van Oorloghen: hier uyt is ghekomen dat dese natie ghelÿck sy eertÿdts Bontghenoot der Romeynen was gheweest / alsoo daer nae / hoewel kleyn zÿnde / tot groote vrundtschappen wierdt aenghesocht. Dit thoonen de Tractaten van verbont. Dit thoonen de Huwelÿcken. Terstont in den eersten oorspronck des Graefschaps zÿn twee Diedericken / soo immers ghelooft werd / Swaghers gheweest der Coninghen van Vranckrÿck. Arnulf de derde Graef hadde tot een Huysvrouw een Dochter van den Keyser van Constantinopolen / wiens Suster aen den Keyser van Duytschlandt ghetrouwt was. Eenighe naevolghende zÿn ghehylickt aen 't Huys van Saxen / doen ter tÿdt besittende het Keyserrÿck. Florens de derde is ghetrouwt aen 't Coninckrÿck van Schotlandt. Willem de tweede van dien naem Graef van Hollandt is selfs tot het Duytsche Keyserdom gheroepen / soo ick meene uyt gheen ander oorsaecke / als om dat hy in zÿn eyghen Landt tot een matighe regieringhe ghewendt was. Dese Soon Florens de vierde is aen d'eene zÿde by den Coninck van Enghelandt / aen d'ander zÿde by den Coninck van Vranckrÿck / tot verbondt aenghesocht met presentatie van 't Huwelick van elckx haere Kinderen met groote beschenckinghen. Maer Johan zÿne Soon heeft met raedt van de voornaemsten van 't Landt / de Dochter van de Coninck van Enghelandt ghetrouwt. Willem de seste / de Dochter van Vranckrÿck. Wederom zÿnder Graven Dochters in seer groote Huysen besteet / als Vrouw Margriete Dochter Willems de vierde in 't Huys van Beyeren aen een Keyser: Jacoba aen een Dauphÿn van Vranckrÿck: Ende dit alles terwÿle sy alleen Graven van Hollandt ende Zeelandt waeren / ende eenighe van Henegouwen. Daer nae deur de Dochter van Graef Aelbrecht die aen een van 't Huys van Bourgongie was ghehuwelickt / heeft Hollandt de selve Vorsten ghekreghen / die nu alreede Vorsten waren van Brabandt / Vlaenderen / ende meer andere volckeren / ende alsoo zÿn verscheyde natien niet ongheljÿck van ghewoonten /

rechten/ ende coustumen onder een gemeen ghebiedt onderlingh bevredicht/ ende daer door oock versterckt. Daer nae heeft Vrouw Maria van Bourgongie by haeren Man den Eertzhertoch van Oostenrijck een Soon ghehadt aen de welcke het meerendeel van Spangnien door huwelick goedt is aenghekomen / ende met Spangnien het verwacht van de nieuwe Wereldt/ ende veel andere Titulen die over verscheyde Landen seer wijt zijn versprept. Maer upt dese grootheydt der Vorsten is ghevolcht een groote veranderingh in de regieringhe/ dien ick kortelijck sal aenwijsen.

Het seste Hooft-stuck.

Hoe dat de ghetrachte veranderingh inde regieringe oorsaeck tot het oorloch heeft ghegeven.

DE menschelijcke natuyr is seer gheneghen ende verualt lichtelijck tot heerschappije: waer upt nae het segghen van Aristoteles de Tyrannique Regieringhen spruyten / soo wanneer de Vorsten te buyten gaen de limiten van de wetten van het landt : ende selde ghebeurt het dat yemandt naelaet meer te willen vermoghen als hy vermach / ten sy hem de hoope zij benomen van te vermoghen dat hy wilt. Daeromme de oude Vorsten welcker gantsche hoop ende vertrouwen stondt op het Vaderlandt / als gheen uytlantsche macht hebbende/ waren de wetten ghehoorsaem/ beminden het recht/ respecteerden de Staten / als op welcker macht ende middelen sy wel verstonden dat haere eere ende reputatie moeste steunen. De Bourgoignons / ghesprooten upt een Coninckliјck Huys / zijn de eerste gheweest die een trap hebben ghemaeckt / doch seer heymelijck / tot de heerschappije / blijvende nochtans de vrijheyt niet alleen in haren upterlijcken schijn/ maer oock door een goet deel in hare cracht. Daer na Karel/ zijnde op andere plaetsen Coninck ende Keyser / ghenoechde hem niet wel daer inne/ dat hy hier te lande niet meer was als een Vorst : maer nochtans wierdt hy teghen ghehouden deur seeckere affectie / alsoo hy in dese landen was ghebooren ende opghevoedt / ende daer en boven dese natien hooch was achtende / als zijnde een bequaem instrument om yet groots upt te rechten / ende die van haer selven seer ghetrouw waren / maer oock licht te vertoornen/ alsmen hare vrijheydt soude willen aentasten / ende daer toe seer machtich. Nochtans heeft hy bloedighe Placcaten ghemaeckt / ende daer de Kercke onderdruckt zijnde door grove dwalinghen / verlanghde nae eene goede medecine/ soo heeft hy voorghenomen met ghewelt voor te staen het gunt in het ghebruyck was ghekomen / stellende doot straffe teghens de ghenen die van

ander

ander gheboelen souden moghen zijn / sonderling in soo een soo ghewichtige saecke de meeninghe vande Staten te ondersoecken. Maer Philips zijnen Soone hebbende een natuyre die niet te breede was anders als met eene absolute macht / droegh een haet teghens alle natien die haere Vorsten een wet stelden / twelck oock die van Arragon met haer groot ongheluck hebben gheleert. De Spangiaerden / by de welcken Coninck Philips van zijne jonghe jaren was opghevoedt / naemen dese occasie vlijtich aen tegens de Hollanders / ende andere Nederlanders / met de welcken sy luyden tot dien tijdt in ghestadighe contentie ende jalousie waren gheweest / om best te staen inde gratie vande Princen. Hierom sochten sy de Nederlandtsche vrijheydt haetelijck te maecken : ende ter contrarie te verthoonen hoe de steden van Italie / ende de landen van West-Indien deur hare garnisoenen in dier voeghen wierden bewaert / dat men aldaer hadde een ghehoorsaemheyt sonder limitatie. Zijnde dan het Fransche oorlogh gheeyndicht / alsoo Coninck Philips vermaent wierdt van weghen de Staten / dat hy de Spaensche Garnisoenen uyt de Landen soude nemen / heeft hy een soo redelijcken versoeck met onwaerdicheydt aenghenomen : Ende zijnde in persoone nae Spangnie vertrocken / heeft van die tijdt af 't meerendeel van de ghemeene saecke van Hollandt / ende voorts van Nederlandt niet ghere-giert deur ingheborene Heeren / uyt dewelcke nae ouder ghewoonte bestont de hooghste ende ghedueyrighe Raedt van State van dese Landen / maer door Resolutien die in Spangnien wierden ghenomen / laetende hier den Cardinael Granvelle om een uytrichter te zijn van de Spaensche bevelen. De saecken vande Religie waren nu soo verre ghekommen / dat alwaer 't schoon een misdaet gheweest anders te gheboelen / als by den Paus van Romen goedt wierdt ghevonden / nochtans het selve eenen goede Vorst niet en soude bestaen hebben te straffen / aenghesien de groote menichte van den gheenen die daer over mochte beschuldicht werden / uyt der welcker ghemoet alsulck een ghesintheydt / hoedanich oock de selve mochte zijn / door gheene vreese en konde ontrocken werden. Alsoo nu om dese oorsaecke soo wel de voornaemste Heeren als treffelijcke Steden ende Provincien verthoonden dat noch de koophandel nochte oock de ghemeene ruste niet en konden behouden werden / ten waer de Placcaten op 't stuck vande Religie wierden versacht / soo ist nochtans soo verre van daer gheweest dat Coninck Philips haren raedt soude hebben ghevolcht / dat hy daer en teghen heeft ghewildt dat ondersoeck ende inquisitie soude gheschieden / tot in de binnenste ghedachten der menschen / (ende dat op een nieuwe ende ongheboorde maniere van procederen) ghelijcker wijs als teghen de Joden ende Mahometisten / die onder de Christenheydt schuylen / in Spangie werdt ghepleecht. Tot dien eynde zijn oock de nieuwe Bisdommen hier ende daer verdeelt / met groot teghenspreecken vande Staten / sonder welcker consent van oudts de gheestelijckheydt niet

 en moch-

en mochte vermeerdert werden. Aenghesien nu dit alles buyten twijffel was streckende tot groote verwarringhe in de ghemeene saecke / ende dat eerstelijck de Heeren die in den Raedt van Staeten waeren / daer nae oock een groote meenichte van Edele persoonen / tot dien eynde zijnde by een ghekomen / onder welcken mede was de Heer van Brederode / ghesproo-ten uyt den gheslachte van de Vorsten van Hollandt / raeden ende baden datmen soude komen tot dat remedie / 'twelck in voorleden tijden menich-mael ghebruyckt was oock in mindere saecken / te weten tot een vergade-ring vande Generale Staten / soo en heeft nochtans Coninck Philips / ghelijck hy op zijn vertreck wel expresselijck hadde verbooden / datmen gee-ne vergaderinghe vande Generale Staten houden en soude / oock doe niet naeghelaten sulcx te beletten. Hier op zijnde ghevolcht een oproer / niet door een ghemeene opset / maer door het bestaen van weynigh particulieren uyt het gheringhste volck / om de beelden uyt de Kercken wech te nemen / in het aenbidden van welcke beelden door desen hoochelijck was ghesondicht / en-de nae dat het selve oproer door de authoriteyt van de voornaemste Heeren te neder was ghelepdt / soo heeft den Spangiaerden ende Coninck Philips ghelieft / uyt een particuliere onbedachtheydt een pretext te nemen om te-ghens recht ende reden als dese natien de mis daet van rebellie in't ghemeen op te legghen. Soo is dan den Hertogh van Alba ghesonden om de volco-mene heerschappije in te nemen / met een seer straffe commissie / zijnde een persoon seer straf uyt zijn eyghen natuyre / als gheheel Duytschlandt ghe-noch bekent is. Dese gaf opentlijck te kennen / dat de Staten / steden / alle natien van Nederlandt / ende elcke persoon int bysonder / alle hare ghe-rechticheden hadden verbeurt / ende dat sy voort aen gheen andere wetten als de bevelen vanden Coninck souden hebben te verwachten. Hy selve was een ghewis teecken van dat de wetten te neder waren ghevelt / zijnde een vreemdelinck / ende niet van des Vorstes bloedt / ende niet te min te-gens alle recht ende ghewoonte ghesonden zijnde tot het generale Gouver-nement. Het oordeel vande saecken is oock de wettelijcken ende ordinarisse collegien ontrocken : ende door het oprechten van een nieuwe rechtbanck / alwaer de saecke van Læsę Majestatis ofte ghequetste hoocheydt souden be-rechtet werden / hebben de Spaingiaerden ende hare adherenten / die haer tot slaven maeckten vande Spaingiaerden / onder hare macht ghekreghen / soo wel het leven als het goedt van alle de inghesetenen. Ende zijn niet al-leen veel duysenden van ghemeene luyden geëxecuteert : maer selfs de Gra-ven van Egmondt ende van Hoorn / verwesen zijnde op valsche beschul-dinghen / hebben hare halsen voor den beul moeten uytstrecken. Willem Graef van Nassau Prince van Orangie mede een vande voornaemste Hee-ren van Nederlandt / is met veele anderen ghebannen. Van welcke per-soonen Egmondt zijn Graefschap in Hollandt hadde / Orangie Gouver-neur van Hollandt was gheweest. Den Marquijs van Berge / ende den

Heer

Heer van Montigny / die de requesten ende vertooninghen van het volck ende van de Staten in Spangie hadden overghebracht / zijn beyde / den eene met openbare executie / den andere met vergift / soo het ghemeene gheruchte is / omghebracht. Daer nae zijn nae de ghewoonte van allen den genen die heerschen willen / de Steden beset met Spaensche garnisoenen ofte met Casteelen. Hier en boven op dat de natien / die tot desen tijdt toe vrij waren gheweest / hare slavernije opentlijck souden moeten bekennen / ende selfs voeden ende onderhouden / soo is henluyden / aen de welcken de Vorsten selve te vooren ghewoon waren de minste opstellinghe by maniere van bede te versoecken / doen ter tijdt door dreyghementen van een Stadthouder opghedronghen de twintichste penningh van alle onroerende / ende de thiende van alle roerende goederen op elcke verkoopinghe. De ghetrouwicheydt van dese natien / ende vrijheydt hebben langh te samen ghestreden: Maer alsoo niet moghelijck en was dat nae de verdruckinghe van de wetten / ende nae de verachtinghe vande Staten / de regieringhe die soo veel hondert jaren gheduyrt hadde / ende de vrijheydt van de naekomelinghen / langher behouden konde zijn / soo hebben de Staten van Hollandt / de welcken toestont soo wel de wetten / als het ghemeene ende haer eyghen recht te beschermen / in den jaere duysendt vijf hondert twee ende t' seventich / op den neghenthiende July / in de vergaderinghe bestaende upt verscheyde Edelen / ende de ghedeputeerde van 't meerendeel van de Steden / nae 't exempel van hare voor-ouders / die teghens de Romeynen / als sy nae heerschappije trachteden / de wapenen hadden aenghenomen / 't oorlogh teghens den Hertogh van Alba ghe resolveert / de persoonen die by onrecht waren ghebannen herstelt / ende Willem Prince van Orangie voor haer Gouverneur ende Crijghs-Overste erkent.

Het sevenste Hooft-stuck.

Hoedanich de Republique in't Oorlogh is gheweest ende nu is nae 't Oorlogh.

VAn die tijdt af is het opperste ghesach der Staten / die deur de aenghenomen macht der laetster Vorsten niet weynich en was verduystert / wederom klaerlijck aen den dach ghekomen. Ende nae dat met die van Hollandt de Staten van andere omligghende natien mede de Wapenen voor de vrijheydt hadden aenghenomen / ende in een vast verbont te saemen waeren getreden : Ende dat Coninck Philips / wiens eer tot desen tijdt toe ghespaert wierdt / noch door bidden / noch door vermanen tot

 gheen

gheen beter sinen konde werden ghebracht / soo hebben ten laetsten de Generaele Staten / op den ses-en-twintichsten Julij des jaers duysent vijf honderdt een ende tachtich verklaert / dat Coninck Philips ter oorsaecke van het verbreecken van de Wetten van de regieringhe / nae rechten ende met der daet van zijn Vorstendom was vervallen : Ghelijckerwijs veele vrije natien dickmael haere Vorsten hebben veroordeelt / als die van Lacedemon Pausaniam / de Venetianen Falerium / de Deenen Christiernum. Nochtans en hebben de voornaemsten van de Landen de Republijcke niet gheregierdt sonder een Vorstelijck ghesach. Maer ghelijck eertijds in plaetse van Coninghen Velt-Oversten waeren gekomen/so heeft doen den Prins van Orangie / de naem van Graef wech ghenomen zijnde/ onder den Tijtel van Gouverneur het Wettelijck ghebiet verkreghen. Deses Princes sonderlinghe eendracht met de Staten / ter wijle hy plaetse gaf aen hare Moghentheydt/ende sy hem wederom beminden / ende respecteerden als haer ghemeene Vader / heeft de saecken van Hollandt van kleyne beginselen tot groote wasdom ghebracht. Waerom hoe wel de naebuyrighe Landen eerst Mathiam Eertzhertogh van Oostenrijck / daer nae den Raed van State / ende noch daer nae den Hertogh van Anjou over haer stelden / soo hebben de Staten van Hollandt ende Zeelandt wel het verbont met haer Gheburen vastelijck onderhouden / en hebben nochtans in haere Landen gheen veranderinghe toeghestaen / maer ghestadich behouden niet alleen de selve regieringhe / maer oock de selve uyterlijcke ghedaente van regieringhe. Nae de doodt van den Prins van Orangie is het Gheneraele Gouvernement den Graef van Licester opghedraghen / die 't Engelsche Crijchsvolck tot behulp van 't Landt hadde toeghebracht. Maer alsoo dese / draghende een Coninckliјcke hoochmoet / ende gheen kennisse hebbende van onse manieren / ende volghende quade raedtsluyden / der Staten regieringhe bestonde teghens te spreecken / ende nieuwicheden aen te rechten / soo hebben de Staten verthoont dat hare macht/ van dewelcken Licester zijne commissie hadde ontfanghen / de outste ende rechtmatichste was. Hebben oock seeckere persoonen / die om hem te believen by oproer veranderinghe poochden in te voeren / met de doodt ghestraft. Het welck de Graef van Licester verstaende / heeft het ghebiet ende het Landt verlaeten. Ende is voorts Prince Maurits / Soon van Willem Prince van Orangie / ghekooren opperste bevel-hebber over Hollandt ende eenighe naebuyrighe Landen. Onder deses Gouvernement is wederom groote eendracht gheweest : Ende deur een twintich jarighe ruste van de republique / deur uytstreckinghe van Paelen/ gheluckighe Bataillien/Belegheringhen soo kloeckelijck aenghewent / als noch kloeckelijcker teghenghestaen / hebben de Staten de fame van seer wijse Regierders / ende Prince Maurits de fame van de voornaemste Crijghs-Overste bekomen. De eer van de Republique is noch vermeerdert nae dat de Coninghen de selve deur verbondt met

hen

hen selven is vergheleecken. Want in den jaere seven ende tneghentich is een ghemeenschap ende verbintenisse ghemaeckt tusschen den Coninck van Vranckrijck / de Coninginne van Enghelandt / ende de Staten der Vereenichde Nederlanden. Evenwel is die eerbiedinghe noch aen een afghestelde Vorst ghedraghen / dat by het leven van Coninck Philips de kloeckmoedigheydt van dese Landen haer ghehouden heeft binnen de nootsaeckelijckheydt van haer selven te beschermen. Nae zijn doodt is de Krijch opentlijck verkondicht / ende dien van Spaingnien wederom toeghesonden het Oorlogh dat van hen luyden eerst was ghekomen. Jae tot de uyterste Landen van Indien toe is de Koophandel uyt dese Landen gheseyldt met Wapenen beset zijnde. Ende in die plaetsen zijn mede door de occasie van den ghemeene Vyant / ende door de bekende vromicheydt ende ghetrouwicheydt van de Hollanders / vrundtschap ende verbintenissen met Coninghen ende Natien veroorsaeckt : Ende zijn de Heeren Staten begroet gheworden door ghesanten komende soo verre uyt de andere Werelt. Tot dus verre heeft het vechten ghedueyrt. Van Vrede is dickmael ghehandeldt / soo by het leven van Coninck Philips / als nae zijn doodt / als de Nederlanden aen zijn Dochter ende Swagher waren overghedraghen : Maer altijt hebben de Staten versmaet de conditien daer mede de vrijheydt niet en soude zijn behouden / mitsgaders het recht van de resolutie waer by Coninck Philips zijn ghebiet was afghewesen : Nae het exempel van de oude Romeynen die noyt eenighe vrede soo hoogh hebben gheacht / dat sy daeromme de verdreven Tarquinios souden weder innemen. Ten laeste alsoo de Eertzhertoghen Aelbrecht ende Isabelle / ende self oock de Coninck Philips des andere Philips Soone / thoonden bereydt te zijn de vrijheydt van de Staten te erkennen / soo zijn de samenspreeckinghen begonst door intercessie van de Coninghen van Vranckrijck / Groot Bretangie / ende Deenemarcken / ende eenighe Vorsten : Ende alsoo veele swaricheden de Vrede verhinderden / is eyndelijck in den jaere duysent ses honderdt ende neghen bestandt ghemaeckt voor twaelf jaren : Met vorighe verklaringhe van de Eertzhertogen / soo in haren naem / als in de naem van Coning Philips / van de welcke sy daer toe Procuratie hadden / als dat sy maeckten het bestandt met de Heeren Generale Staten van de vereenichde Provintien / in qualiteyt ende als de selve houdende voor vrije Landen / Provintien ende Staten / op de welcken sy luyden niet en pretendeerden. Dit kort verhael beginnende door Julius Cesar / ende op desen tijdt eyndighende / bethoont dat ghedueyrende meer als duysent seven honderdt jaeren de Batavierś nu Hollanders ghenaemt ghebruyckt hebben de selve regieringhe / waer van de hooghste macht is gheweest by de Staten ende noch is : So nochtans dat daer een Vorstelijck ghebiedt by is ghekomen / nu met meerder nu met minder bedieninghe / eertijdts ghedesureerdt zijnde by successie / maer dickmael ende nu oock by stemmen / zijnde altijdt de Wetten onderworpen. Dit

is dan

is van de ghedaente / ende om soo te segghen het aensicht van de gheheele regieringe. Indien yemandt alle de leden soude willen weten / de selven zijn als volght. Hollandt wert by Steden ende Dorpen seer dicht bewoont. De sorgh over de Steden is by den Raet ende Magistraten van elcke Stadt / dien oock toegelaten is binnen haer districkt eenighe keuren te maecken / ende tot Stadts nootelijckheden eenighe accijsen op te stellen. De Raden ofte Vroedtschappen zijn ghedurigh / de Magistraten jaerlijcks / met kleyne / ofte gheene gagie. Van de groote Magistraten hebben de Burgemeesters het recht vande ghemeente ende des Stadts welstant voor te staen: De Schepenen zijn over het recht ghestelt / soo in civile / als in criminele saecken / in welcken de Bailliuwen ofte Schouten met een ghebiedt bedienen het publijcke ampt van beschuldigers. De Magistraten hebben tot hare raiden rechtsgeleerden / pensionarissen genaemt. De jurisdictie vande Dorpen / soo wel in hooghe heerlijckheydt als in ambachtsheerlijckheyt / is ten deele by de republijcque ofte de Graeffelijckheydt / ende ten deele by de voornaemste van Adel die de selve van haere voor-ouders hebben ontfanghen. De ambachtsheerlijckheydt werdt meest berecht door Schout ende Schepenen. De hooge heerlijckheyt door Bailiu ende Leenmannen / of door Welbooren mannen. Hier en boven soo hebben Houtvester ende Meester knapen haer eyghen ghrecht over de jacht / ende de wildernissen / en Dijck-Graef ende Heemraiden over de Dijcken / waer inne sonderling de behoudenisse van Hollandt bestaet. Van alle deser vonnissen / (uytghenomen de criminelen waer van den verwese niet lichtelijck appel wert toegheftaen) soo werdt gheappelleert aen 't Hof van Hollandt / t' welck oock by Zeelandt werdt erkent. De gheschillen van steden ende andere saecken van groote ghewichte werden oock hier verhandelt. In desen raedt sitten nae ouder gh woonte eenighe Edellupden / ende voorts eenighe rechtsgeleerden ende coustumiers. Het opperste hooft van desen raedt is de Stadthouder ofte Gouverneur van Hollandt self: die daer en boven macht heeft om over de garnisoenen te ghebieden / verkiesinghe te doen van de Magistraten van steden / nae voorgaende nominatie / ende voorts remissie ende pardon gheven van misdaden / t' welck altemael teyckenen zijn van een uytnemende authoriteyt. Daer is oock een Reecken kamer die door hare Rentmeesters de domaigien regiert. De vergaderinge van de Staten / by de welcken de hoochste macht is van Hollandt / komt by een drie of viermael s' jaers / of soo dickmael als het de saeck vereyscht. Den stant van de Ridderschap ende Adel werdt gherepresenteert by eenighe die de voornaemsten zijn / soo ten aensien van haer gheslachte / als van de heerlijckheydt die sy besitten / zijnde in getale ontrent twaelf. Een van henluyden ghestorven zijnde / werdt by henluyden een ander toeghenomen. De steden die ghewoonlijck zijn hare ghedeputeerden op dachvaerden te senden zijn dese / Dordrecht / Haerlem / Delft / Amsterdam / Goude / Rotterdam / Gorichem / Schiedam /

Schoon-

Schoonhoven / Briel / Alcmaer / Hoorn/Enckhuysen / Edam / Monickendam / Medenblick / Purmerende. De ghedeputeerden zijn ghemeenelijck Burghermeesters / daer dan altemet bygheboecht werden eenigen uyt de Vroetschap / ofte oock een Pensionaris. Den Adel seydt eerst zijn stem/ daer nae de Steden elck op haer beurte. Dit alles is het selve nu ter tijdt/als het was by der Graven tijden / behalven dat de bedieninghe vande ghemeene saecke die te vooren by de Graven was nu den Staten ende den Gouverneur is aenghewassen. Van het voorseyde Hoff van Hollandt placht aen den grooten Raet van Mechelen gheappelleert te werden / in welcken Raedt de Staten van verscheyden Provincien eertijts ten versoecke vande Vorsten van Bourgognien hadden gheconsenteert / om aldaer int ghemeen te recht te staen : In plaetse van desen grooten Raedt hebben die van Hollant ende Zeelandt over acht ende twintich jaren den hooghen Raet opgherecht uyt treffelijcke gheleerde persoonen : van welcker sententien niet en mach gheappelleert werden : maer wel aen de Staten versoeck ghedaen/ om eenige andere Rechters ofte Revisseurs te doen voeghen tot het Collegie/ die ernstelijck moghen oversien of in de sententie eenighe erreur is ofte niet. Voorts alsoo met het oorlogh soo de lasten als de saecken seer zijn vermeerdert/soo is noch een ander collegie inghestelt om over de ghemeene middelen van Hollandt de opsichte te hebben / ende alle gheschillen daer uyt spruytende te berechten. Dit collegie bestaet uyt persoonen die by den Adel ende de Steden elcx op haer selven daer toe werden ghecommitteert : ende werden by wijlen verandert. Dese beschrijven de Staten als het van noode is/ ende voeren uyt t'gheene by de Staten is gheresolveert. Onder d'opsicht van desen zijn eenighe anderen ghedeputeert tot het hooren vande reeckeninge vande ontfanghers vande ghemeene middelen. Nademael nu by de Unie van Utrecht tusschen verscheyde Provincien / vande welcken by de Unie zijn ghebleven die van Gelderlandt / Hollandt / Zeelandt / Utrecht / Vrieslandt / Overyssel / ende Groeninghen / allegader in voor tijden ghenaemt met de namen van Batavieren / Mattiaci ende Vriesen / aenghegaen is gemeenschap van oorlogh / vrede / ende uytheemsche alliantien / midtsgaders van veel andere saecken / soo zijn de selve Provintien ghewoon elck hare ghedeputeerden te senden om ten ghemeene beste te beraedtslaghen. Dese vergadering scheydt selden / ende wordt ghenaemt de Gheneraele Staten. Hier werden oock ghedisputeert de poincten die tusschen de Provintien in questie comen. Naest desen ende by der selver commissie heeft den Raedt van State het opsicht van de saecken van de Unie / ende de regieringhe van het Crijchsvolck. Desen Raedt is in plaetse ghekomen van den Raedt van State die in de tijden van de Graven over heel Nederlandt het opsicht hadde. De Raeden werden tot een seecker ghetal by de Staten van elcke Provincie ghekoren ende mede by wijlen verandert. Sy stemmen niet by Provincie / als inde vergaderinghe / maer Man voor Man. De Hoof-

den van desen Raedt zijn de Gouverneurs van de Provincien. Noch zijn door Hollandt/Zeelandt ende Vrieslant eenighe collegien van Admiraliteyt verdeelt / die toesicht hebben op de Zee ende de middelen die uyt de Zee komen. Sy hebben haer commissie van de Ghenerale Staten: Elcke Provincie sent daer de haren/ende verandert de selve al te met. 't Admiraelschap dat is het opperste bevel der Zee/heeft Maurits [nu Prince Fredrick Hendrick/ naer overlijden van zijn Broeder.] De reeckeninghen van het comptoir van de Gheneraliteyt werden oock by seeckere persoonen daer toe ghestelde zijnde/ghevisiteert. Dese dinghen den Inghesetenen ghenoech bekent/ heb ick wat particulierlijck verhandelt / om der Wtheemschen wille. Ende en twijffel niet / of als sy de saecke wel sullen hebben inghesien / sy sullen dese ghestaltenisse ende t'samen bouwinghe van Republique seer prijsen. Want soo wy de reden willen hier by brenghen / de reden sal ons leeren / dat het ghebiet alderbest werdt vertrouwt aen de alderbesten. Soo wy nae authoriteyt omme sien / de regieringhe die by de voornaemsten bestaet / heeft tot haere prijsers de wijsten van de oude tijden. Of sien wy nae exempelen/ wy hebben alsulcken die seer treffelijck ende vermaert zijn als Candie / Lacedemon/Carthago/Rhodos/Marseilje/Thessalie / Achaie/Samo / Cnijdos / Chio/Corfu / ende als veele meenen Romen selve ten tijde als sy meest in deuchden ghebloeyt heeft. Wat meer is het blijckt ghenoech dat de Republijcque van de Kinderen van Israel / soo als sy van Godt was inghestelt / eer het Volck een Coninck eyschten / by de treffelijckrten is bediendt ghweest. Daer en ontbreecken oock gheen versche exempelen / Ragusa/ Luca / Ghenua / Ghenève / ende de voornaemste Cantons van Switserlandt ende Venegien / die hare vastichepdt door het duyren van duysent jaeren betuycht. Hier kan noch by ghevoecht werden het gheheele lichaem van het Duytsche Rijck/vol van majesteyt ende aensienlijckheydt / ende veel Coninckrijcken int Noorden / die wel Coninckrijcken werden ghenoemdt/ maer in der daet Vorstendommen zijn. Ingheval le men noch naerder de verghelijckinghe wil vervolghen / de hoochste macht van de vergaderinghe van Staten is by de oudtste Volcken der Waelen ende Brittoenen ghebruyckt ghweest / ende werdt in Duytslandt noch huydensdaeghs bevonden. Voor soo veele de regieringhe by ghedeputeerden van Steden werdt bedient/komen wy seer wel over een met die van Achaie / Etolie / ende Lycie/die mede hare Republiquen uyt verscheyden Steden zijnde by een ghevoeght / gheregiert hebben door vergaderinghe ende ghedeputeerden / van de welcken dese by Polybium/Strabonem ende Plutarchum werden voorgestelt/als het alderbeste voorbeelt van een gheheel eendrachtige Republique.

Voorts dat by de macht van de treffelijckrten werdt ghevoecht een Vorstelijck ghebiet met Wetten ghelimiteert / dat hebben wy ghemeen met de Israeliten/ten tijde van de Rechteren / met die van Lacedemon / ende van Achaie/met de Venetianen/met het Duytsche Rijck/met de Noordische Co-

nincks-

nincktrijcken / die wy ghesepdt hebben / ende met meer anderen. De vergaderingh van de Generale Staten met den Raedt van State / by de welcken verricht werden die saecken die volghens de Unie ghemeen zijn / behoudens de Souverainiteyt van elcke Provintie / komt juyst over een met de Amphictionische vergaderinghe / deur welckes bant de Griecksche Republiquen t'samen verknocht zijnde / de Meden ende alle Optheemsch ghewelt langhen tijdt van haer hebben afghewert. Alsoo hebben die van Jonien met derthien / die van Ethrurie met twaelf / de oude Laetijnen met acht ende veertich Republiquen / ende eertijdts veel Duytsche / Walsche / Brittoensche natien ghemeene vergaderinghen uyt kracht van hare verbondt ghehadt : Ende sulckx hebben noch de Switsers ende Grisons. Nochtans als wy dese manier van regeringhe prijsen / soo en willen wy dien niet te kort spreecken / die een ander / ghebruycken. Want men moet bekennen / dat alle dinck niet alle luyden en past / jae datter veel Volckeren zijn / die beter dienen ghestelt onder een absolute Coninckliicke macht / als ghelaeten aen haer eyghen vrijheydt. Over sulckx is het de Volckeren van Asien oorboir gheweest Coninghen te hebben : Griecken landt ter contrarie heeft gheen Koninghen konnen lijden. Dat nu dese maniere daer wy van spreecken ons de bequaemste is / betuyght de ervarentheyt van soo veel hondert jaeren. Soo langhe die ghebleven is / is alles stil gheweest : Soo wanneer daer teghen is ghetracht / soo zijn daer beroerten ende troubelen ontstaen : Ende zijn de selve niet gheremedieert / voor ende aleer de regieringhe haer oude forme weder heeft bekomen. De ghenen die naerstelijck ingesien hebben de verscheyde natuyren ende manieren van natien / hebben aengemerckt dat de volcken legghende aen't Noorden / ende insonderheyd nae de Zee kust / onder de welcken wy zijn / afkeerich zijn van't absoluyt ghebiedt van een alleen / ende meerder lust hebben in hare vrijheydt. Daer zijn oock eenige die leeren dat groote landen van Coninghen / heel cleyne van de ghemeente niet onbequamelijck en werden gheregiert ; maer dat die natien die van middelbare groote zijn / ende insonderheydt die het hare kloeckelijck weten te bewaren / ende nae 't gunt eens anders is niet en trachten / best zijn ghedient met een regieringhe der treffelijcrten. Men moet oock op de ghewoonte groot insicht nemen : want het gunt int ghemeen van alle wetten werdt ghesepdt / is insonderheydt waer in die wetten / waer inne het hooghste deel van de regieringhe bestaet / te weten dat het beter is sulcke wetten te ghebruycken die de besten niet en zijn / als te veranderen de ghenen die aenghenomen ende ghebruyckt zijn : alsoo de wetten / soo wel als planten / tijdt van noode hebben / om haer wortelen vast te maecken / ende daer en teghen soo men de selve dickmael verboert / haer kracht ende stercke komt te verdwijnen. Hieromme zijn wy seer ghehouden aen onse Voor-Ouders / die ons hebben naeghelaten een regieringhe in haer selve seer goet / ende met onse natuyr ende manier van seden sonderlingh wel accorderende.

derende

derende / hebbende de selve by Oorlogh weder ghekreghen / ende by tijde van Vrede wel bewaert. Midtsdien is het ons werck / soo wy niet ondanckbaer nochte onvoorsichtich willen zijn die Republijcke standtvastelijck voor te staen / die ons by de reden gheraden / by de ervaringhe betuycht ende by de oudtheyt werdt aengheprezen.

EYNDE.

INHOUDT.

Van de Hooft stucken

DESES BOECKS.